

Narodení v zahraničí

Viera Pilinská

infostat[®] Inštitút informatiky
a štatistiky
DÁVAME INFORMÁCIÁM ZMYSEL

Narodení v zahraničí

Viera Pilinská

Edícia: Akty
Bratislava november 2013

Analytická publikácia, ktorá popisuje základné demografické charakteristiky narodených detí v zahraničí matkám s trvalým pobytom v Slovenskej republike a hodnotí ich vplyv na vybrané demografické ukazovatele v období 2004-2012.

Copyright © INFOSTAT, Inštitút informatiky a štatistiky

Obsah tohto dokumentu je chránený autorským zákonom. Nemožno ho meniť alebo z neho odstrániť informácie o správe práv k nemu. Na spracovanie, preklad, adaptáciu, zaradenie do súborného diela, vystavenie, vykonanie alebo prenos dokumentu je nutný súhlas nositeľa majetkových práv. Vyhradené je aj právo alebo prenos na udelenie súhlasu na rozmnožovanie a verejné rozširovanie rozmnožením, predajom alebo inou formou prevodu vlastníckeho práva. Bez súhlasu možno z obsahu tohto dokumentu použiť iba krátku časť vo forme citácie, len na účel jeho recenzie alebo kritiky alebo na vyučovacie účely, vedeckovýskumné účely alebo umelecké účely. Rozsah citácie nesmie presiahnuť rámec odôvodnený jej účelom. Majetkové práva vykonáva INFOSTAT, Inštitút informatiky a štatistiky Bratislava.

Práce neprešla jazykovou úpravou.

OBSAH

ÚVOD	7
1 ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY PÔRODNOSTI A PLODNOSTI	9
1.1 Počet a podiel detí živonarodených v zahraničí	9
1.2 Vek pri pôrode	11
1.3 Poradie pôrodu	18
1.4 Pohlavie	20
1.5 Rodinný stav matky	21
1.6 Vzdelanie	23
1.7 Národnosť matky a otca	26
1.8 Okres trvalého pobytu matky	27
2 VPLYV ŽIVONARODENÝCH DETÍ V ZAHRANIČÍ NA VÝVOJ VYBRANÝCH DEMOGRAFICKÝCH UKAZOVATEĽOV SLOVENSKA.....	30
2.1 Úhrnná plodnosť	30
2.2 Hrubá a čistá miera reprodukcie	333
2.3 Migrácia	366
ZÁVER	39
LITERATÚRA.....	41

ÚVOD

Vstup Slovenska do Európskej únie v roku 2004 priniesol slovenským občanom nové možnosti cezhraničného pohybu – otvorenie pracovného trhu, možnosti štúdia a výmenných študijných pobytov atď. Po rozšírení Schengenského priestoru v roku 2007, kedy sa Slovensko spolu s ďalšími bývalými socialistickými krajinami stalo jeho súčasťou, sa zahraničné migračné toky smerujúce zo Slovenska ešte viac prehĺbili. Zahraničná migrácia však so sebou prináša celý rad dôsledkov – spoločenských, ekonomických, sociálnych, kultúrnych, ktorými sa musí zaoberať a riešiť nielen krajina do ktorej migranti smerujú, ale aj krajina ich pôvodu, z ktorej odchádzajú. V tejto súvislosti je pre predkladanú analýzu predmetom záujmu rastúci počet narodených detí v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku a jeho vplyv na výpočet viacerých demografických ukazovateľov. Dá sa predpokladať, že občania Slovenskej republiky, ktorí vycestovali zo Slovenska z rôznych dôvodov a ostali žiť v zahraničí, si po stabilizácii svojej existenčnej situácie začínajú naplňať aj svoje rodičovské plány. Dôkazom toho je rastúci počet detí narodených v zahraničí ženám s trvalým pobytom v SR, ktoré sú následne prihlasované na trvalý pobyt v SR. Štatisticky významnými sa tieto počty stali začiatkom tohto storočia, v dôsledku čoho ŠÚ SR od roku 2004 pristúpil k aktualizácii metodiky spracovania pôrodnosti. Deti narodené v zahraničí ženám s trvalým pobytom v SR, sú evidované osobitnou matrikou¹, ktorú vedie Ministerstvo vnútra SR. Na základe oznámenia na zastupiteľskom úrade Slovenskej republiky v cudzom štáte a predložení dokladov potrebných na vykonanie zápisu, sa najneskôr do troch mesiacov od doručenia oznámenia vykoná zápis do osobitnej matriky. Na základe hlásení z osobitnej matriky sa deti narodené v zahraničí stali súčasťou štatistického spracovania. To znamená, že počet detí vykazovaných ako „narodení na Slovensku“ v určitom roku, bol do roku 2011 (vrátane) okrem skutočne narodených na území Slovenskej republiky, navýšený aj o počet detí, ktoré sa narodili v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku, ak boli v danom roku evidované osobitnou matrikou a následne prihlásené na trvalý pobyt na Slovensku.

Štatistika narodených na území Slovenskej republiky je založená na trvalom pobyte matky. Podľa § 3, ods. 4, Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky, je miestom

¹§23 Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č.154/1994 Z.z. o matrikách

trvalého pobytu dieťaťa v čase jeho narodenia miesto trvalého pobytu jeho matky. Uvedený zákon ďalej upresňuje, že v prípade dieťaťa narodeného na území Slovenskej republiky, je začiatkom trvalého pobytu deň jeho narodenia. V prípade, že sa jedná o dieťa narodené v zahraničí, je začiatkom trvalého pobytu deň jeho prihlásenia v ohlasovni². Na základe výkladu tohto zákona vydal Štatistický úrad SR nové oficiálne stanovisko, podľa ktorého mení metodiku štatistického spracovania pôrodnosti: „Od roku 2012 budú do štatistiky narodených započítavané deti narodené na Slovensku a do počtu obyvateľov SR budú zahrnuté len deti narodené v zahraničí, ktoré sa prihlásia na trvalý pobyt v SR.“ V praxi to znamená, že od roku 2012 sú deti narodené v zahraničí a prihlásené na trvalý pobyt v SR vedené ako prisťahovaní do SR a nie ako narodení v SR, ako tomu bolo do roku 2011.

Publikácia *Narodení v zahraničí* je komplexnou analytickou prácou, ktorá je rozdelená do dvoch nosných kapitol. Prvá je tematicky zameraná na popis základných demografických charakteristík matiek živonarodených detí v zahraničí, ktoré boli prihlásené na trvalý pobyt v SR. Druhá kapitola sa zaoberá analýzou vývoja vybraných demografických ukazovateľov, na ktoré má rastúci počet živonarodených detí v zahraničí priamy vplyv. Hlavným cieľom tejto časti publikácie je poukázať na to, ako by sa vývojové tendencie jednotlivých demografických ukazovateľov zmenili v prípade, že by sa vplyv živonarodených detí v zahraničí eliminoval. Vývoj vybraných demografických ukazovateľov je analyzovaný jednak prostredníctvom štandardne počítaných charakteristík, ktoré zahŕňajú aj deti narodené v cudzine a prihlásené na trvalý pobyt, ale aj v upravenom variante, pri ktorom boli zo súboru narodených v SR vyňaté deti narodené mimo územia SR.

Z časového hľadiska publikácia analyzuje obdobie rokov 2004-2012. Ide o obdobie, za ktoré sú údaje o počte narodených detí v zahraničí, ktoré boli prihlásené na trvalý pobyt v SR podľa trvalého pobytu matky k dispozícii. V rokoch 2004-2011 pritom podľa dovtedy platnej metodiky spracovania údajov o pôrodnosti, boli tieto deti priradené do súboru narodených v SR v danom roku. Od roku 2012 však deti narodené matkám s trvalým pobytom na Slovensku narodené v zahraničí nie sú predmetom štatistického zisťovania o narodených deťoch. Údaje, ktoré boli v analýze použité, pochádzajú zo zdrojov Štatistického úradu SR.

²§ 3, ods.6 Zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky

1 ZÁKLADNÉ CHARAKTERISTIKY PÔRODNOSTI A PLODNOSTI

Tab. 1 Základné charakteristiky pôrodnosti a plodnosti

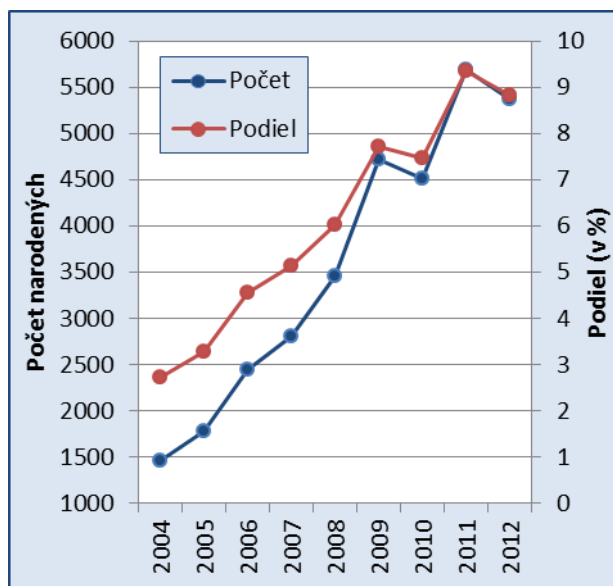
Ukazovateľ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Živonarodení spolu	53 747	54 430	53 904	54 424	57 360	61 217	60 410	60 813	60 908*
v SR	52 292	52 648	51 455	51 625	53 907	56 495	55 904	55 122	55 535
v zahraničí	1 455	1 782	2 449	2 799	3 453	4 722	4 506	5 691	5 373
Živonarodení v manželstve spolu	40 428	40 294	39 084	38 758	40 073	41 893	40 498	40 110	39 267*
v SR	39 319	38 966	37 353	36 822	37 765	38 849	37 503	36 324	35 903
v zahraničí	1 109	1 328	1 731	1 936	2 308	3 044	2 995	3 786	3 364
Priemerný vek matky pri pôrode spolu	27,2	27,5	27,8	28,1	28,3	28,6	28,8	29,1	29,3*
v SR	27,1	27,5	27,7	28,0	28,2	28,5	28,7	28,9	29,1
v zahraničí	28,9	29,0	28,9	29,1	29,3	29,9	30,5	30,9	31,1
Priemerný vek matky pri 1. pôrode spolu	25,3	25,7	26,0	26,3	26,6	26,9	27,3	27,8	28,0*
v SR	25,0	25,4	25,7	26,0	26,2	26,6	26,8	27,1	27,3
v zahraničí	28,9	28,9	28,9	29,0	29,3	29,5	30,4	30,9	31,1

* Vypočítané spolu s deťmi narodenými v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku (podľa metodiky platnej do roku 2011 vrátane)

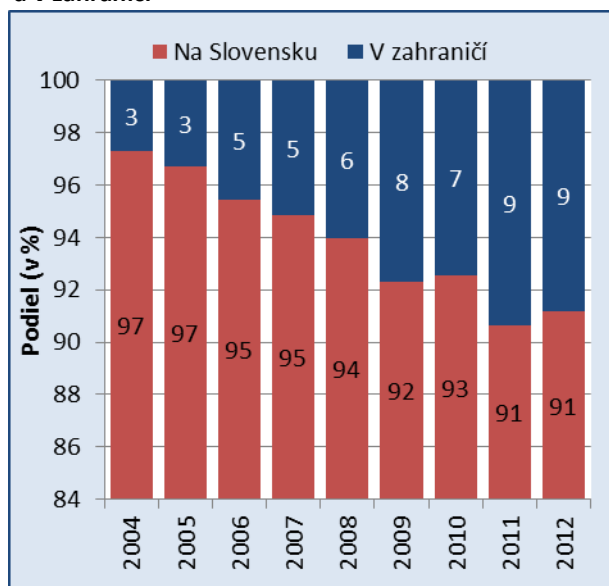
1.1 Počet a podiel detí živonarodených v zahraničí

Počet detí živonarodených v zahraničí mal v období rokov 2004 až 2012 vo všeobecnosti rastúcu tendenciu. Výnimkou bol mierny medziročný pokles v rokoch 2009 a 2010 (pokles z 4,7 tisíc na 4,5 tis. pôrodov) a 2011 a 2012 (z takmer 5,7 tis. na necelých 5,4 tis.). Kým na začiatku sledovaného obdobia - v roku 2004 zaznamenala osobitná matrika 1455 prípadov, v roku 2011 to už bolo takmer 5,7 tisíc. (5691 záznamov). Celkovo za sledované obdobie bolo do osobitnej matriky uvedených viac ako 32,2 tisíc záznamov o deťoch živonarodených v zahraničí. Najväčšiu váhu deti narodené v zahraničí dosahovali v roku 2011, keď tvorili viac ako 9 % z celkového počtu živonarodených detí ženám s trvalým pobytom na Slovensku. V roku 2004 tento podiel dosahoval iba necelé 3% (2,7%) a podľa posledného dostupného údaju to bolo približne 8,8 %. Počet detí živonarodených v zahraničí zaznamenal v období 2004-2012 omnoho dynamickejší rast, ako tomu bolo v prípade detí živonarodených na Slovensku. Dokazujú to medziročné prírastky počtu takto narodených detí. Najväčší medziročný nárast je možné identifikovať medzi rokmi 2008 a 2009 (1269 živonarodených detí) a medzi rokmi 2010 a 2011 (1185 živonarodených detí). V priemerne sa každoročne počet živonarodených detí v zahraničí zvýšil o niečo viac ako 600 detí, čo v praxi znamenalo nárast ich zastúpenia v priemere o takmer jeden percentuálny bod ročne.

Graf 1 Počet a podiel živonarodených detí v zahraničí

Graf 2 Podiel živonarodených detí na Slovensku a v zahraničí

Zaujímavý je z tohto pohľadu pokles počtu živonarodených detí v zahraničí, ktorý nastal medzi rokmi 2009 a 2010 a tiež medzi rokmi 2011 a 2012. Vzhľadom na nedostatok ďalších informácií je takmer nemožné určiť jednoznačné príčiny tohto javu. Keď sa pozrieme na vývoj počtu živonarodených detí na Slovensku, ako aj na vývoj úhrnnej plodnosti a ďalších ukazovateľov plodnosti, aj tu bol optimisticky sa vyvíjajúci trend prerušený v rovnakom období. V súlade s tvrdeniami a závermi Potančokovej (2012) pokračovanie pozitívneho vývoja zlepšujúcich sa ukazovateľov plodnosti zabrzдили dopady hospodárskej krízy, ktorá sa prejavila rastom nezamestnanosti, rastúcou neistotou, ktorá sa s veľkou pravdepodobnosťou pretavila aj do reprodukčných plánov obyvateľstva. Do určitej miery tak môžeme predpokladať, že nepriaznivý vplyv hospodárskej krízy zasiahol nielen reprodukčné zámery slovenských žien žijúcich na Slovensku, ale mohol zasiahnuť aj reprodukčné plány slovenských žien žijúcich v zahraničí³. Súčasne je potrebné tiež povedať, že na počet evidovaných detí v špeciálnej matrike má tiež vplyv to, kedy sa matky rozhodnú prísť zo zahraničia na Slovensko a dodatočne registrovať svoje dieťa. Z údajov z roku 2012 je zrejmé, že len niečo viac ako polovica z detí narodených v zahraničí a evidovaná špeciálnou matrikou sa narodila súčasne v tom istom

³Niektoré analýzy vplyvu hospodárskej krízy na intenzitu plodnosti potvrdzujú, že najmä v západnej a severnej Európe došlo medzi rokmi 2008 a 2009 k poklesu úhrnnej plodnosti, kým napr. na Slovensku tento efekt môžeme identifikovať s ročným oneskorením (Goldstein et al. 2010).

kalendárnom roku. Práve štruktúra dodatočnej evidencie môže spôsobovať určité fluktuácie vo vývoji počtu narodených detí v zahraničí evidovaných špeciálnou matrikou.

1.2 Vek pri pôrode

Vekové rozloženie matiek pri pôrode na Slovensku prechádza v posledných približne dvoch desaťročiach dramatickou transformáciou. Hlavným znakom tohto procesu je predovšetkým odkladanie rodenia detí prvého poradia do vyššieho veku (Potančoková 2009, Šprocha a Vaňo 2012, Šprocha 2013 ab).

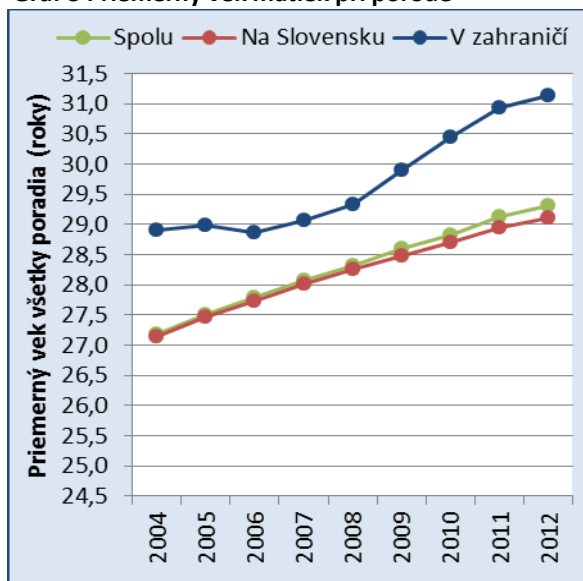
Nepoznáme žiadnu kvalitatívnu štúdiu alebo výberové zisťovanie, ktoré by sa zameriavalo na ženy s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré vycestovali do zahraničia a stali sa matkami detí narodených v zahraničí. Nevieme preto jednoznačne definovať akým prekážkam sú vystavané pri realizácii svojich reprodukčných plánov, resp. či a aká časť z nich sa vôbec plánuje stať matkami v zahraničí. Aj z tohto dôvodu je veľmi komplikované relevantne vysvetliť príčiny všeobecne vyššieho priemerného veku žien pri pôrode a najmä pri prvom pôrode detí narodených v zahraničí. Môžeme len predpokladať, že jedným z hlavných dôvodov prečo tieto osoby odchádzajú zo Slovenska je zlepšenie svojej ekonomickej situácie prostredníctvom lepšie platenej práce, resp. v mnohých prípadoch vzhľadom na vysokú nezamestnanosť mladých ľudí najmä v niektorých regiónoch Slovenska vôbec získanie pracovnej pozície a s ňou súvisiaceho finančného kapitálu. Vzhľadom k tomuto predpokladu by vstup do materstva a rodičovstva priniesol vysoké náklady stratených príležitostí. Navyše je potrebné podotknúť, že odchodom do zahraničia sa určitá časť partnerských vzťahov budovaných na Slovensku môže prerušiť a prípadné naviazanie nových vzťahov so sebou prináša potrebnú časovú investíciu. Navyše vzhľadom na široké možnosti moderných antikoncepčných prostriedkov je časovanie a vôbec intenzita vstupov do materstva a rodičovstva v podstate plne v rukách ženy resp. partnerov. Pri určitom zovšeobecnení tak môžeme predpokladať, že ženy odchádzajúce zo Slovenska do zahraničia sa najprv snažia vyriešiť v novom prostredí svoju ekonomickú a bytovú situáciu a až neskôr dochádza k prípadnému napĺňaniu rodičovských plánov. Oproti ženám na Slovensku sú tak ich pôvodné životné dráhy do určitej miery narušené odchodom do zahraničia a prípadné následné napĺňanie rodičovstva je časovo „odložené“ na neskoršiu dobu. Vzhľadom k týmto

predpokladom by proces odkladania rodičovstva u týchto žien mal byť logicky výraznejší, čo napokon potvrdzujú aj výsledky tejto analýzy.

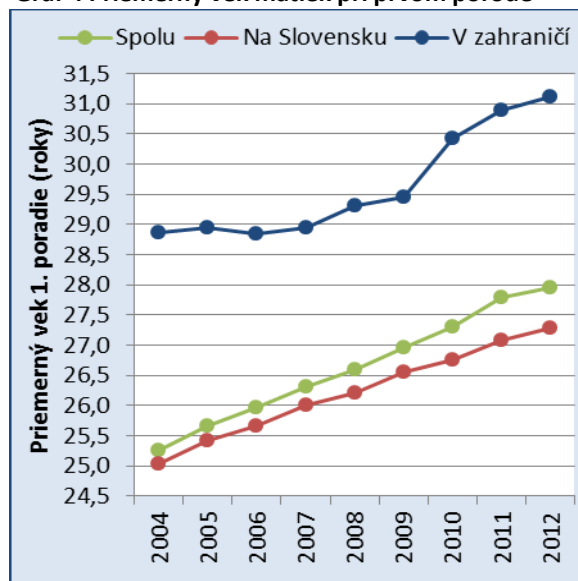
V rokoch 2004-2012 sa priemerný vek žien pri pôrode s trvalým pobytom na Slovensku, t.j. vrátane tých, ktoré rodili v zahraničí a prihlásili svoje dieťa na trvalý pobyt na Slovensku, zvýšil z 27,2 rokov na 29,3 rokov. Veľmi podobne sa v sledovanom období vyvíjal priemerný vek žien pri pôrode, ktoré rodili a zároveň aj žili na území Slovenskej republiky (pozri graf 3). V posledných rokoch už je vidieť väčší vplyv časovania plodnosti žien žijúcich v zahraničí na hodnotu priemerného veku pri pôrode u všetkých žien s trvalým pobytom, preto vidíme určité zväčšenie odchýlok medzi priemerným vekom pri pôrode všetkých žien s trvalým pobytom v SR a žien s trvalým pobytom v SR bez ohľadu na miesto pôrodu a žien s trvalým pobytom v SR rodiacimi na Slovensku. V prípade živonarodených detí v zahraničí vzrástol priemerný vek žien pri pôrode žien z necelých 29 rokov na viac ako 31 rokov. Ženy s trvalým pobytom na Slovensku tak rodia deti v zahraničí s približne dvojročným oneskorením, ako je tomu v prípade žien rodiacich deti na Slovensku. Z grafu 3 je tiež zrejmé, že vývojový trend zvyšovania priemerného veku nebol počas celého sledovaného obdobia v oboch sledovaných skupinách rovnaký. Kým na strane živonarodených detí na Slovensku jednoznačne môžeme identifikovať nepretržitý medziročný nárast priemerného veku žien pri pôrode o takmer identickú hodnotu (0,2 – 0,3 roka), u živonarodených detí v zahraničí došlo k rastu priemerného veku žien pri pôrode až od roku 2007. Najväčšiu dynamiku pritom zaznamenal až medzi rokmi 2009 a 2010 (nárast o 0,6 roku). V roku 2011 zaznamenal medziročný nárast priemerného veku pri pôrode matiek v zahraničí mierny pokles na 0,4 roku a v roku 2012 to bolo dokonca už len o 0,2 roku.

Vzhľadom na významnú prevahu detí prvého poradia medzi udalosťami zaznamenanými osobitou matrikou, sa priemerný vek pri prvom pôrode výraznejšie neodlišoval od hodnôt časovania všetkých pôrodov. Priemerný vek pri prvom pôrode všetkých žien s trvalým pobytom na Slovensku, vrátane tých, ktoré porodili svoje prvé dieťa v zahraničí vzrástol v období 2004-2012 z 25,3 rokov na 28 rokov.

Graf 3 Priemerný vek matiek pri pôrode

Graf 4 Priemerný vek matiek pri prvom pôrode

Vzhľadom na významnú prevahu detí prvého poradia medzi udalosťami zaznamenanými osobitou matrikou, sa priemerný vek pri prvom pôrode výraznejšie neodlišoval od hodnôt časovania všetkých pôrodov. Priemerný vek pri prvom pôrode všetkých žien s trvalým pobytom na Slovensku, vrátane tých, ktoré porodili svoje prvé dieťa v zahraničí vzrástol v období 2004-2012 z 25,3 rokov na 28 rokov.

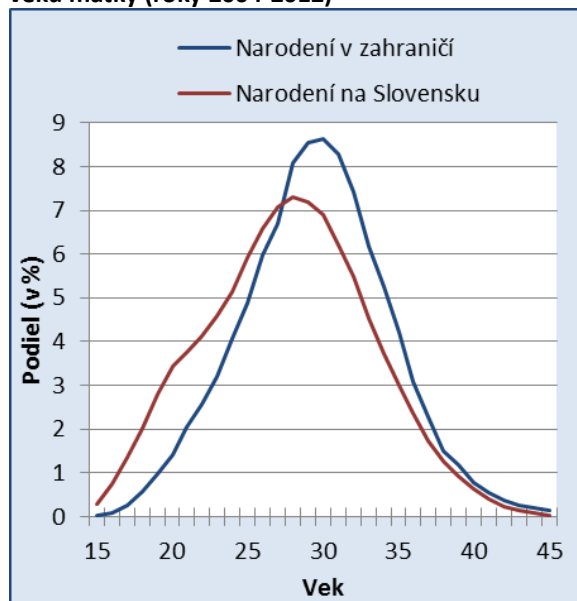
Kým na začiatku sledovaného obdobia (v roku 2004) sa ženy s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré porodili svoje prvé dieťa v zahraničí, stávali matkami najčastejšie vo veku 28,9 rokov, podľa posledných dostupných údajov priemerný vek pri prvom pôrode sa v ich prípade už vyšplhal nad hranicu 31 rokov (rok 2012). Medzi rokmi 2004 a 2012 sa tak priemerný vek pri prvom pôrode zvýšil o viac ako 2 roky. Ak sa pozrieme na časovanie prvých pôrodov u žien s trvalým pobytom na území Slovenska, ktoré svoje tehotenstvo ukončili v niektorej pôrodnici na Slovensku, zistíme že tieto ženy sa matkami stávajú oveľa skôr. Rozdiel priemerných vekov pri prvom pôrode na začiatku i na konci sledovaného obdobia predstavoval približne 3,8 roku, keďže u žien rodiacich na Slovensku došlo k rovnakému zvýšeniu jeho hodnôt, a to z 25 na 27,3 roku.

Podobne ako u všetkých pôrodov aj u pôrodov detí prvého poradia sledujeme, že priemerný vek žien s trvalým pobytom na Slovensku rodiacich v zahraničí sa výraznejšie začal zvyšovať až po roku 2009. Dovtedy sa priemerný medziročný nárast pohyboval na úrovni 0,1 roku (s výnimkou roku 2006, kedy došlo dokonca k poklesu). Medzi rokmi 2009 a 2010 sa

priemerný vek pri prvom pôrode v zahraničí zvýšil o jeden rok a vysoký medziročný nárast sledujeme aj v nasledujúcom období medzi rokmi 2010 a 2011 (nárast o 0,5 roku). Práve tento dynamický nárast by mohol dokazovať reálnosť predpokladu o vplyve globálnej finančnej a hospodárskej krízy na pôrodnosť a plodnosť žien žijúcich v zahraničí. Nepriaznivé hospodárske podmienky, ktoré výraznou mierou zasiahli aj viaceré „tradičné“ cieľové krajiny migrantov zo Slovenska (napr. Írsko, Veľká Británia) mohli ovplyvniť reprodukčné plány v nich žijúcich slovenských žien a zapríčiniť odklad ich realizácie. Proces odkladania vstupu do materstva a rodičovstva sa tak netýka pravdepodobne len žien žijúcich na Slovensku, ale v oveľa väčšej miere svoje prvé dieťa odkladajú do vyššieho veku slovenské ženy rodiace v zahraničí.

Detailnú analýzu vekového rozloženia pôrodov detí narodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku, je potrebné vzhľadom na nedostupnosť relevantných dát exponovanej populácie žien (žijúcich v zahraničí) nahradiť informáciou o veku matky pri pôrode.

Graf 5 Podiel živonarodených detí podľa jednotiek veku matky (roky 2004-2012)

a samotnom charaktere procesu rodenia detí. V skupine detí narodených na Slovensku maximum ich váhy nadobúda v skoršom veku, pričom aj podiel mladších vekových skupín je tu vyšší. Súčasne je možné vidieť určitý zlom okolo 20. roku života.

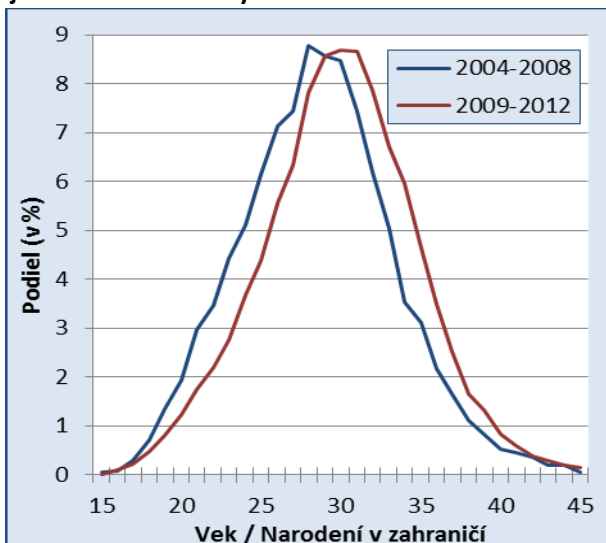
Rozloženie pôrodov živonarodených detí na Slovensku a v zahraničí, v závislosti na veku matky v období rokov 2004-2012 (graf 5), poukazuje na jasné odlišnosti v časovaní

Ten vypovedá o prítomnosti podskupiny žien, ktorých reprodukčné zámery sú realizované vo veľmi mladom veku (Bleha, Šprocha a Vaňo 2013; Šprocha, Vaňo a Bleha 2013). U detí narodených v zahraničí môžeme naopak zreteľne vidieť posun smerom k vyššiemu veku. Maximum nachádzame vo veku 29-31 rokov, kým u detí narodených na Slovensku to bolo približne vo veku 27-28 rokov. Vo veku 30 a viac rokov sa ženám s trvalým pobytom na Slovensku rodiacim v zahraničí narodilo v rokoch 2004-2012 celkovo viac ako polovica detí. U žien rodiacich na Slovensku to bolo v rovnakom veku len približne necelých 38 % z celkového počtu. Od 28 rokov do 36 rokov je tak podiel živonarodených detí v zahraničí (z celkového počtu živonarodených v zahraničí) vyšší ako podiel živonarodených detí na Slovensku

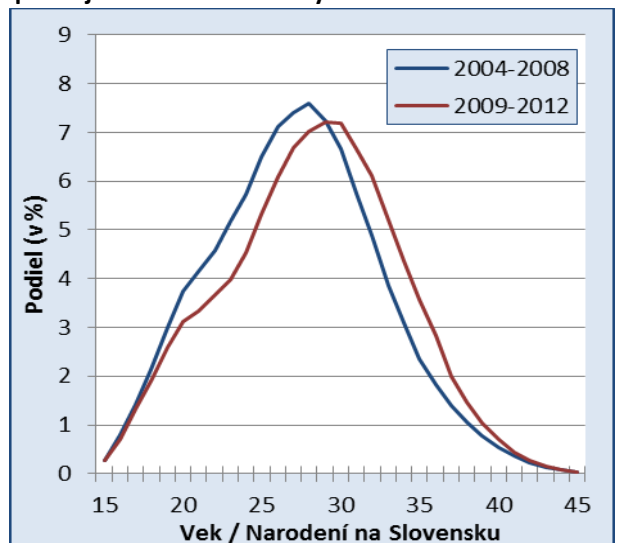
(z celkového počtu živonarodených na Slovensku).

Zmeny v časovaní pôrodov sú zrejmé pri porovnaní rozloženia pôrodov podľa veku matky v rokoch 2004-2008 a 2009-2012 (graf 6 a 7). V druhom období sa deti narodené ženám v zahraničí rodili v priemere s takmer ročným „oneskorením“, oproti rokom 2004-2008. Kým v rokoch 2004-2008 bol vek 28 rokov vekom s najvyšším zastúpením živonarodených detí (8,8 % z celkového počtu detí živonarodených v zahraničí), v nasledujúcom období 2009-2012, rovnaký najvyšší podiel živonarodených detí pripadol na vek 31 rokov. Aj táto skutočnosť nepriamo potvrdzuje naše predpoklady odkladu pôrodov na neskoršie obdobie a do vyššieho veku, spôsobené nepriaznivým vplyvom globálnej hospodárskej krízy. Pre porovnanie podobný vývoj bolo možné sledovať aj v prípade živonarodených detí ženám na Slovensku (graf 7).

Graf 6 Podiel živonarodených detí v zahraničí podľa jednotiek veku matky

Graf 7 Podiel živonarodených detí na Slovensku podľa jednotiek veku matky

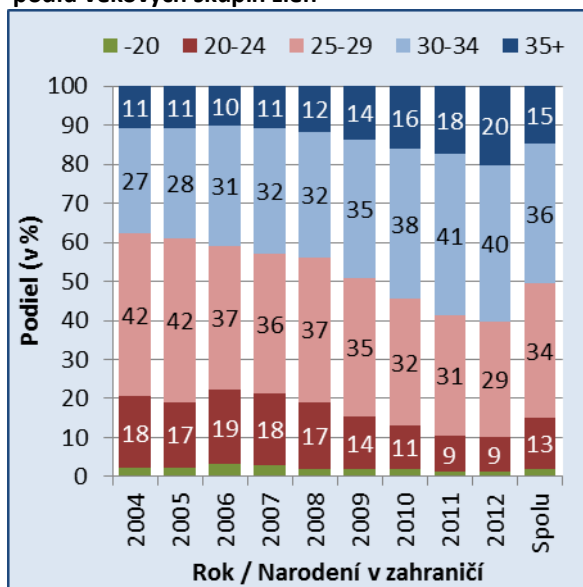

Približne do 19. roku veku bol podiel živonarodených v rokoch 2004-2008 totožný, ako v rokoch 2009-2012. S narastajúcim vekom je však evidentný posun, resp. odklad pôrodnosti do vyšších jednotiek veku. Rovnako aj maximum podielu živonarodených detí na Slovensku, ktoré bolo v období 2004-2008 zaznamenané vo veku 28 rokov ženy (7,7 %) sa v nasledujúcom období mierne znížilo (7,3 %) a presunulo do veku 30 rokov.

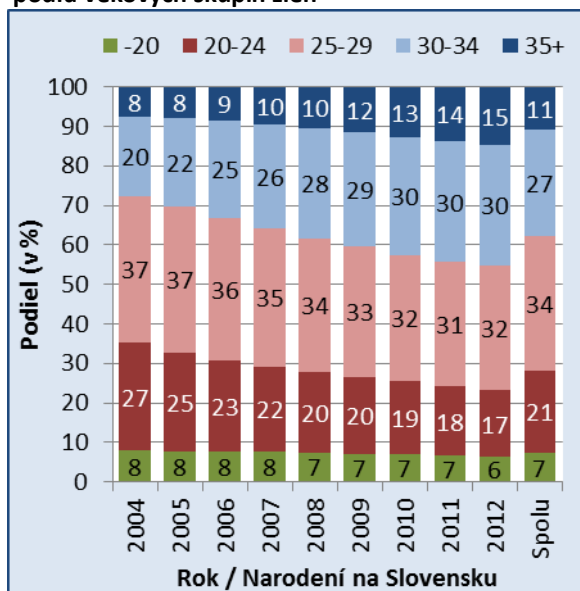
Podiel živonarodených detí (v zahraničí aj na Slovensku) podľa jednotiek veku matky, dosahoval v jednotlivých rokoch sledovaného obdobia nízke hodnoty. Ucelenejší obraz o časovaní pôrodov, resp. ich odkladaní na neskoršiu dobu poskytuje analýza týchto udalostí podľa vybraných vekových skupín žien.

Podiel evidovaných pôrodov detí v zahraničí (z celkového počtu živonarodených v zahraničí) ženám do 20 rokov v období 2004-2010 nedosahoval významné hodnoty a pohyboval sa okolo 2-3 %. V posledných dvoch rokoch sledovaného obdobia (2011 a 2012) predstavoval dokonca iba 1 %. Podiel takto narodených detí 20-24 ročným ženám sa do roku 2008 pohyboval medzi 17-19 %, pričom od roku 2009 sa postupne znižoval až na 9 % v roku 2012.

Graf 8 Podiel živonarodených detí v zahraničí podľa vekových skupín žien

Graf 9 Podiel živonarodených detí na Slovensku podľa vekových skupín žien

Ťažiskovou vekovou skupinou sa javí kategória 25-29 ročných žien, ktorých pôrody detí v zahraničí predstavovali najväčší objem všetkých pôrodov živonarodených detí v zahraničí. V rokoch 2004 a 2005 to bolo až 42 %. V ďalších rokoch sledovaného obdobia je možné pozorovať pokles podielu živonarodených detí v zahraničí týmto ženám na

hodnotu 37 % v roku 2008. Už v nasledujúcom roku 2009 bol podiel živonarodených detí v zahraničí 25-29 ročným ženám rovnaký, ako v prípade 30-34 ročných, keď dosiahol úroveň 35 % a od nasledujúceho roku sa „ťažisko“ maximálneho podielu živonarodených detí v zahraničí presunulo už do spomínanej vyššej vekovej kategórie 30-34 ročných žien. V tejto vekovej skupine žien bol v sledovanom období 2004-2012 zaznamenaný najdynamickejší nárast objemu živonarodených detí v zahraničí (z 27 % v roku 2004 na 41 % v roku 2011). Poslednou vekovou skupinou žien, ktorá sa ešte pomerne významne podieľala na celkovom objeme živonarodených v zahraničí, sú 35 ročné a staršie ženy. Podiel živonarodených detí v zahraničí 35 ročným a starším ženám sa v rokoch 2004-2007 pohyboval na úrovni 10-11 %, pričom sa od roku 2008 postupne každoročne zvyšoval o 2 percentuálne body až na hodnotu 20 % v roku 2012. Z dôvodu nedostatku relevantných dát a informácií môžeme iba konštatovať, že realizácia odložených pôrodov detí narodených v zahraničí sa významne prejavila práve vo vekových skupinách 30-34 ročných a 35 ročných a starších žien, čo dokazuje zvyšovanie podielu živonarodených detí obzvlášť v druhej polovici sledovaného obdobia 2009-2012.

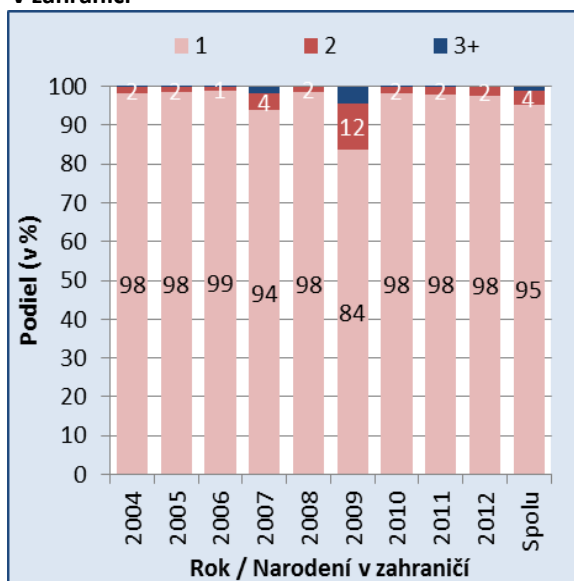
Pre porovnanie vývoj podielu živonarodených detí na území Slovenskej republiky v rovnakých vyššie analyzovaných vekových kategóriách, vykazoval čiastočne odlišné tendencie. Podiel živonarodených detí ženám do 20 rokov sa v celom sledovanom období 2004-2012 udržal na nezmenených a stabilizovaných hodnotách 6-8 % a niekoľkonásobne prevyšoval podiel takto narodených detí v zahraničí ženám s trvalým pobytom v SR. Vo vekovej skupine 20-24 ročných sa vývoj podielu živonarodených detí postupne a rovnomerne znižoval z 27 % v roku 2004 na 18-17 % na konci sledovaného obdobia, kým v rovnakej vekovej skupine žien, ktoré porodili dieťa v zahraničí sa znižovanie podielu takto narodených detí prejavilo až ku koncu sledovaného obdobia a so zvýšenou intenzitou. Podobne, ako tomu bolo v prípade živonarodených detí v zahraničí, aj v prípade pôrodov detí na území Slovenskej republiky, bol v analyzovanom období najvyšší podiel živonarodených detí vo vekovej skupine 25-29 ročných žien. Aj v tejto vekovej kategórii bolo možné sledovať pozvoľný a rovnomerný pokles podielu živonarodených detí, najskôr o 2 percentuálne body ročne, neskôr (od roku 2008) už iba o jeden percentuálne bod ročne. V rokoch 2010 a 2011 bol podiel živonarodených detí 25-29 ročným ženám rovnaký na Slovensku i v zahraničí. Pokles podielu živonarodených detí na Slovensku vo vekových skupinách 20-24 a 25-29 ročných prebiehal na „úkor“

starších vekových skupín žien, predovšetkým 30-34 ročných. V ich prípade sa podiel živonarodených detí na Slovensku v priebehu rokov 2004-2012 pomerne intenzívne zvyšoval, z 20 % v roku 2004 na 30 % v roku 2012. Podiel živonarodených detí na Slovensku ženám nad 35 rokov sa intenzívnejšie začal zvyšovať až v druhej polovici sledovaného obdobia, po roku 2008, až na 15 % v roku 2012. Mladšie vekové skupiny žien do 20 rokov a 20-24 ročné vykazovali v celom sledovanom období evidentne vyšší podiel živonarodených detí na Slovensku, v porovnaní s deťmi narodenými v zahraničí a naopak staršie vekové kategórie žien 25-29 ročné a osobitne 30-34 a 35 ročné a staršie vykazovali vyššie podiely živonarodených detí v zahraničí, ako u živonarodených detí ženám s trvalým pobytom a zároveň žijúcimi na Slovensku. To opäť korešponduje s už vyslovenou hypotézou o výraznejšom odkladaní a načasovaní pôrodov na neskoršiu dobu u žien, ktoré síce tiež majú trvalý pobyt na Slovensku, ale žijú a plánujú mať dieťa v zahraničí.

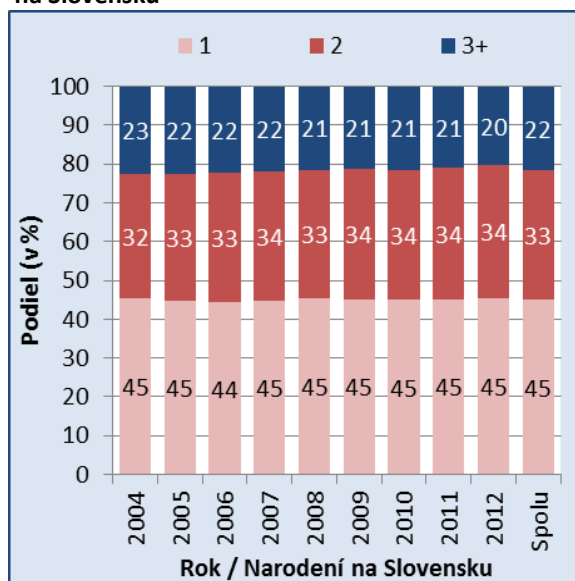
1.3 Poradie pôrodu

Analýza poradia narodeného dieťaťa nám tiež umožňuje získať určitý obraz o vývoji a realizácii rodičovských zámerov v populácii. Celkovo v populácii živonarodených detí (na Slovensku i v zahraničí) ženám s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky majú prevahu detí narodené v poradí ako prvé. Podiel prvorodených detí v zahraničí, ktoré v sledovanom období 2004-2012 evidovala osobitná matrika sa pohyboval na úrovni 98-99 %. Výnimkou boli iba dva roky, v ktorých bolo zaznamenané zníženie podielu takto narodených detí. Prvým bol rok 2007, v ktorom podiel prvorodených detí v zahraničí predstavoval 94 %. Druhým bol rok 2009, v ktorom sa podiel živonarodených detí v prvom poradí znížil výraznejšie, keď dosiahol 84 %. Pre porovnanie - podiel živonarodených detí v prvom poradí na území Slovenska, bol v sledovanom období ustálený na úrovni 44-45 %. Na to, koľko a či vôbec realizovať vlastné reprodukčné zámery vplýva celý rad faktorov – hodnotové, ekonomické a v neposlednom rade aj biologické. V tomto kontexte majú slovenské ženy žijúce v zahraničí o niečo zložitejšiu situáciu oproti ženám žijúcim „doma“ s rodinným zázemím Slovensku a na naplnenie svojich reprodukčných plánov potrebujú dlhšiu časovú rezervu.

Graf 10 Podiel živonarodených detí podľa poradia v zahraničí

Graf 11 Podiel živonarodených detí podľa poradia na Slovensku

Extrémne vysoký podiel detí prvého poradia, ktoré sa narodili ženám v zahraničí je iba logickým výsledkom „doháňania“ z rôznych príčin predtým odkladaných pôrodov. Vysoký podiel živonarodených detí v zahraničí v prvom poradí je primárnym dôsledkom neskoršieho štartu materstva. Dá sa predpokladať, že ženy, ktoré mali pri svojom prvom pôrode v zahraničí ešte stále trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, pri pôrodoch vyššieho poradia ho už nemuseli mať, čo čiastočne vysvetľuje vykazovaný vysoký podiel detí narodených v zahraničí ako prvých v poradí.

Podiel živonarodených detí ženám v zahraničí ako druhých v poradí dosahoval v sledovanom období 1-2 %. Zvýšenie podielu druhorodených detí v zahraničí na 4 % nastalo v roku 2007. V roku 2009 podiel živonarodených detí v zahraničí v druhom poradí vzrástol ešte výraznejšie a dosiahol úroveň 12 %. V tomto roku bol zaznamenaný výraznejší nárast počtu všetkých narodených detí nielen v zahraničí, ale aj na Slovensku. Rovnako ako v prípade prvorodených detí na Slovensku, bol aj podiel živonarodených detí na Slovensku v druhom poradí v období 2004-2012 pomerne stabilizovaný a pohyboval sa v od 32 do 34 %. Podiel živonarodených detí v treťom a vyššom poradí v zahraničí bol v sledovanom období nízky až zanedbateľný. Iba v dvoch rokoch 2007 a 2009, bol zaznamenaný rast podielu živonarodených detí v treťom a vyššom poradí. V roku 2007 to boli 2 % a v roku 2009 4 %. Opäť pre porovnanie,

deti, ktoré sa narodili ženám žijúcim na Slovensku v období rokov 2004-2012 v treťom a vyššom poradí tvorili z celkového počtu narodených na Slovensku 20-23 %.

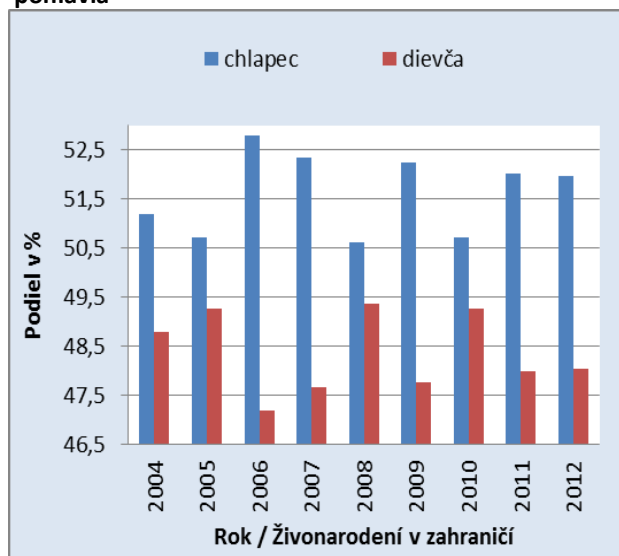
V sledovanom období rokov 2004-2012 predstavoval podiel živonarodených detí v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku v prvom poradí 95 %, v druhom poradí 4 % a v treťom a vyššom poradí 1 %.

1.4 Pohlavie

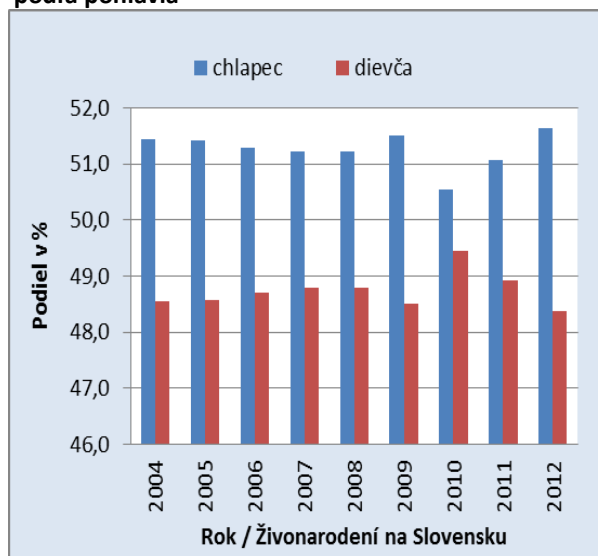
V každej populácii sa rodí viac chlapcov ako dievčat – je to jeden zo základných princípov demografickej reprodukcie. S postupne narastajúcim vekom v dôsledku vyššej intenzity úmrtnosti u mužov sa táto biologicky podmienená nerovnováha v prospech chlapcov znižuje (Pilinská, 2011).

Podiel živonarodených chlapcov z celkového počtu živonarodených detí na Slovensku bol v sledovanom období pomerne stály a pohyboval sa v intervale 51-51,4 %. Výnimkou bol rok 2010, kedy podiel chlapcov klesol na 50,5 %. Aj v populácii detí, ktoré sa narodili v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku, majú prirodzenú prevahu chlapci. Podiel chlapcov a dievčat z celkového počtu živonarodených v zahraničí v jednotlivých rokoch sledovaného obdobia však nebol tak stály a vyrovnaný, ako tomu bolo v prípade detí, ktoré sa narodili na území SR, ale mierne kolísal, čo je dôsledkom výrazne nižších počtov živonarodených detí v zahraničí v porovnaní s populáciou živonarodených na Slovensku.

Graf 12 Podiel živonarodených detí v zahraničí podľa pohlavia

Graf 13 Podiel živonarodených detí na Slovensku podľa pohlavia

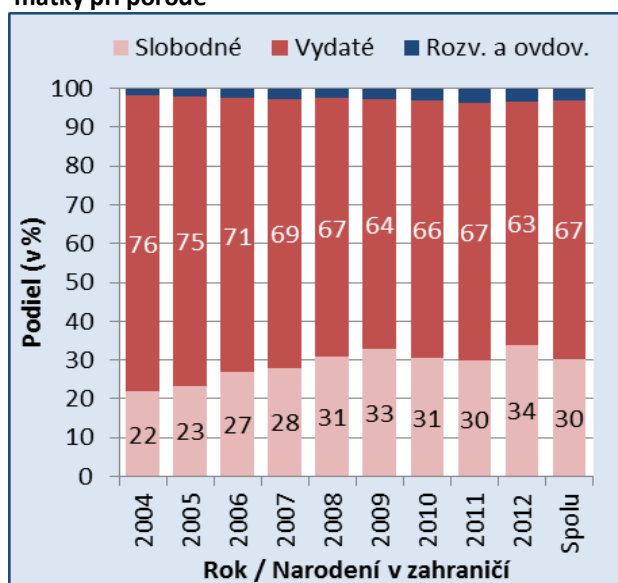
V roku 2006 predstavoval podiel živonarodených chlapcov v zahraničí takmer 53 %. Podobne zvýšený podiel chlapcov bol zaznamenaný aj v roku 2007 a v roku 2009. V rokoch 2011 a 2012 sa podiel chlapcov stabilizoval na úrovni 52 % a dievčat na 48 %.

V sledovanom období 2004-2012 dosahoval pomer pohlaví živonarodených detí na Slovensku v priemere 1050, teda na 1000 živonarodených dievčat pripadalo 1050 živonarodených chlapcov. V prípade živonarodených detí v zahraničí evidovaných osobitnou matrikou bol tento ukazovateľ mierne vyšší. Na 1000 živonarodených dievčat, ktoré sa narodili v zahraničí ženám s trvalým pobytom v SR pripadalo v priemere 1066 živonarodených chlapcov.

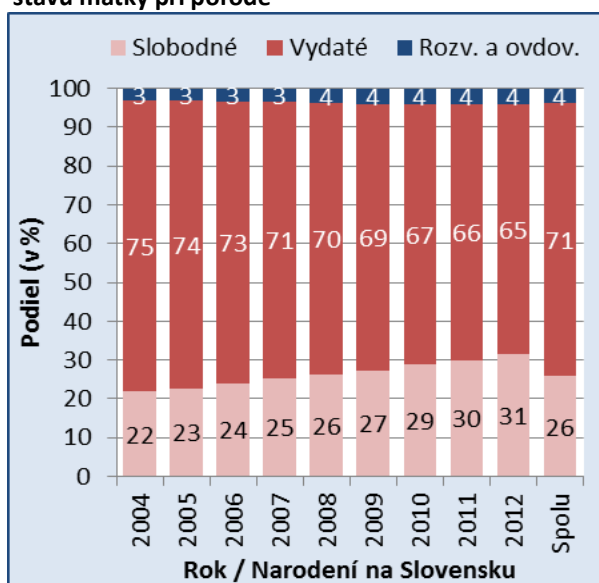
1.5 Rodinný stav matky

Čo sa týka pôrodov žien s trvalým pobytom na Slovensku z hľadiska rodinného stavu matky pri pôrode, jednoznačne medzi nimi dominujú pôrody vydatých žien, či už rodili v zahraničí alebo na Slovensku. V roku 2004 bolo osobitnou matrikou zaznamenaných 1,1 tisíc pôrodov vydatých žien. Do roku 2011 ich počet vzrástol viac ako trojnásobne, keď dosiahol 3,8 tisíc. Najväčší medziročný nárast počtu pôrodov vydatých žien v zahraničí (s trvalým pobytom na Slovensku) nastal medzi rokmi 2008 - 2009 (736 udalostí) a 2010 – 2011 (791 udalostí).

Graf 14 Živonarodení v zahraničí podľa rodinného stavu matky pri pôrode

Graf 15 Živonarodení na Slovensku podľa rodinného stavu matky pri pôrode

Napriek tomu, z hľadiska relatívnych hodnôt bola vo vývoji pôrodov v závislosti od rodinného stavu matky pri pôrode v sledovanom období 2004-2011 evidentná tendencia poklesu podielu pôrodov vydatých žien predovšetkým „v prospech“ slobodných.

Podiel pôrodov vydatých žien v zahraničí predstavoval v roku 2004 76 % všetkých pôrodov žien s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré porodili za hranicami SR. V roku 2012 to bolo 63 %. Nad úrovňou 70 % sa podiel pôrodov vydatých žien v zahraničí udržal zhruba do prvej tretiny sledovaného obdobia, keď v roku 2007 klesol tesne pod spomínanú hranicu a dosiahol 69 %. Pre porovnanie, veľmi podobný charakter vývoja mali pôrody vydatých žien na území Slovenska. Aj v ich prípade bolo možné pozorovať kontinuálny postupný pokles podielu z hodnoty 75 % v roku 2004 na 65 % v roku 2012.

Rastúci počet aj podiel pôrodov slobodných žien svedčí o rozširujúcom sa trende alternatívnych foriem spoluzitia, predovšetkým kohabitácií⁴. Pre istú časť populácie nie je uzavretie legitímneho manželstva určujúcim faktorom založenia rodiny a je jedno, či sa rozhodnú založiť si rodinu v zahraničí alebo „doma“ na Slovensku. Podiel pôrodov slobodných žien v zahraničí s trvalým pobytom na Slovensku sa vyvíjal pomerne progresívne. Ich počet vzrástol v priebehu sledovaného obdobia viac ako päťnásobne, z 319 pôrodov v roku 2004 na 1,7 tisíc v roku 2011. Pod hranicou jedného tisíce sa počet pôrodov v zahraničí slobodných žien s trvalým pobytom na Slovensku udržal do prvej polovice sledovaného obdobia, keď v roku 2008 túto hranicu prekročil. V relatívnom vyjadrení šlo o nárast z 22 % (v roku 2004) na 34 % (2012). Veľmi podobný trend vykazoval aj vývoj podielu pôrodov slobodných žien rodiacich na Slovensku. V roku 2004 predstavoval podiel pôrodov slobodných žien z celkového počtu pôrodov živonarodených detí na Slovensku 22 %, rovnako ako, v prípade pôrodov slobodných žien, ktoré porodili svoje dieťa v zahraničí. Do konca sledovaného obdobia sa podiel pôrodov slobodných žien na Slovensku každoročne zvyšoval o 1 %, s výnimkou roku 2010, v ktorom bol podiel pôrodov živonarodených detí slobodným ženám vyšší o 2 % oproti predchádzajúcemu roku 2009. Na konci sledovaného obdobia predstavoval podiel živonarodených detí slobodným ženám na Slovensku 31 % zo všetkých pôrodov.

Z dôvodov nízkej početnosti pôrodov rozvedených a ovdovených žien v zahraničí, budeme analýzu týchto udalostí posudzovať pre oba rodinné stavy spoločne. Podiel

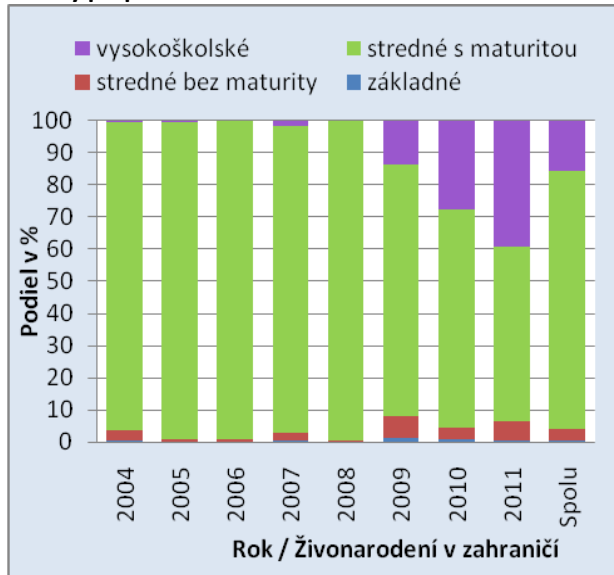
⁴Kohabitácia, neformálne spoluzitie, faktické spoluzitie - spoluzitie muža a ženy bez uzavretia manželstva

živonarodených detí, ktoré sa narodili v zahraničí rozvedeným a ovdoveným ženám s trvalým pobytom na Slovensku (z celkového počtu živonarodených v zahraničí) bol v sledovanom období 2004-2012 stabilizovaný a pohyboval sa na úrovni 2-3 %. Podobne aj v prípade živonarodených detí, ktoré sa narodili rozvedeným a ovdoveným ženám na Slovensku, bol ich podiel (z celkového počtu živonarodených na Slovensku) po celú dĺžku sledovaného obdobia stabilizovaný a udržiaval sa na úrovni 3-4 %.

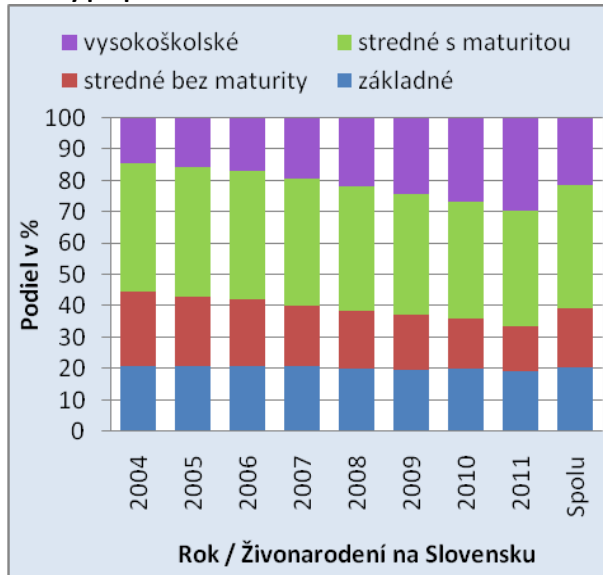
1.6 Vzdelanie

Zhruba do polovice sledovaného obdobia osobitná matrika evidovala takmer výlučne pôrody žien s úplným stredoškolským vzdelaním⁵. Podiel živonarodených detí v zahraničí ženám s úplným stredoškolským vzdelaním sa až do roku 2008 veľmi tesne približoval k 100 %. To znamená, že pôrody žien s iným ako so stredným vzdelaním s maturitou dosahovali veľmi nízku početnosť.

Graf 16 Živonarodení v zahraničí podľa vzdelania matky pri pôrode*

Graf 17 Živonarodení na Slovensku podľa vzdelania matky pri pôrode*

*údaje za rok 2012 neboli k dispozícii

Napríklad počet evidovaných pôrodov v zahraničí u žien so základným vzdelaním, sa do roku 2008 pohyboval od 1-10 a ich podiel nedosahoval ani pol percenta. Podobná situácia bola

⁵Extrémne vysoký podiel slovenských žien s úplným stredoškolským vzdelaním, ktoré porodili svoje dieťa v zahraničí, čiastočne ovplyvnila aj skutočnosť, že sa do hlásení o narodení dieťaťa v prípade nevyplnenia údajov o najvyššom dosiahnutom vzdelaní matky, doplnil údaj stredoškolské vzdelanie s maturitou.

aj v prípade zahraničných pôrodov žien s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré mali vysokoškolské vzdelanie. Iba v roku 2008 ich početnosť výraznejšie vzrástla (na 45 udalostí) a ich podiel v spomínanom roku predstavoval 1,8 %.

U žien s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré porodili svoje dieťa v zahraničí a ako svoje najvyššie dosiahnuté vzdelanie uviedli stredné bez maturity, sa v porovnaní s rokom 2004, v ktorom podiel živonarodených detí predstavoval 3,2 %, sa následne v rokoch 2005-2006 podiel živonarodených detí prechodne znížil na 0,8 %.

Od roku 2009 je možné v štruktúre pôrodov detí v zahraničí v závislosti od dosiahnutého vzdelania matky pri pôrode, pozorovať výrazné zmeny. Medzi pôrodmi detí v zahraničí naďalej prevládajú tie, ktoré sa narodili ženám so stredným vzdelaním s maturitou. Ich podiel sa však pomerne výrazne znížil zo 78 % v roku 2009 na 54 % v roku 2011. Toto zníženie bolo dôsledkom nárastu podielov pôrodov žien s iným ako úplným stredoškolským vzdelaním. Ako vidieť z grafu 16 od roku 2009 najviac vzrástol podiel pôrodov detí v zahraničí u žien s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré dosiahli vysokoškolské vzdelanie. V roku 2009 to bolo takmer 14 % a na konci roku 2011 až takmer 40 %. Pre porovnanie na začiatku sledovaného obdobia bolo osobitnou matrikou evidovaných iba 0,2 % takýchto pôrodov. Nakoľko nemáme k dispozícii relevantné údaje, ktoré by umožnili zistiť, či tieto ženy, ktoré zo Slovenska odišli a rozhodli sa založiť si rodinu v zahraničí, ukončili svoje vzdelávanie na Slovensku, resp. sa rozhodli vycestovať za hranice za účelom získania ďalšieho vzdelania, je komplikované akýmkoľvek spôsobom hodnoverne zdôvodniť nárast podielu pôrodov u vysokoškolsky vzdelaných žien s trvalým pobytom na Slovensku, ktoré svoje dieťa porodili v zahraničí. Faktom však ostáva, že vstupom Slovenska do EÚ sa mladým ľuďom otvorili široké možnosti štúdia v zahraničí, čo je veľkým prínosom pre ich osobný i profesionálny rast a je jedným z dôvodov odchodu Slovákov do zahraničia.

Štruktúra pôrodov detí narodených na Slovensku v závislosti od najvyššieho dosiahnutého vzdelania matky v čase pôrodu je v porovnaní s pôrodmi v zahraničí rôznorodejšia. Aj v ich prípade majú medzi pôrodmi detí prevahu pôrody žien s ukončeným úplným stredným vzdelaním. Ich podiel do roku 2008 predstavoval 40-41 % všetkých pôrodov detí na Slovensku, neskôr mierne klesol na 37 %. Pozitívne sa vyvíjal počet pôrodov vysokoškoláčok na Slovensku, ktorý sa v sledovanom období zdvojnásobil a ich podiel v roku 2011 dosiahol takmer 30 % oproti 14 % v roku 2004. Naopak podiel pôrodov žien so stredným

vzdelaním bez maturity, ktoré rodili na Slovensku, klesal z hodnoty 23,6 % v roku 2004 na 14,5 % v roku 2011. Podiel detí narodených na území Slovenskej republiky, ktoré sa narodili ženám so základným vzdelaním bol v sledovanom období relatívne stabilizovaný a pohyboval sa v rozmedzí 21-19 %.

Štruktúra pôrodov detí narodených na Slovensku v závislosti od najvyššieho dosiahnutého vzdelania matky v čase pôrodu je v porovnaní s pôrodmi v zahraničí rôznorodejšia. Aj v ich prípade majú medzi pôrodmi detí prevahu pôrody žien s ukončeným úplným stredným vzdelaním. Ich podiel do roku 2008 predstavoval 40-41 % všetkých pôrodov detí na Slovensku, neskôr mierne klesol na 37 %. Pozitívne sa vyvíjal počet pôrodov vysokoškoláčok na Slovensku, ktorý sa v sledovanom období zdvojnásobil a ich podiel v roku 2011 dosiahol takmer 30 % oproti 14 % v roku 2004. Naopak podiel pôrodov žien so stredným vzdelaním bez maturity, ktoré rodili na Slovensku, klesal z hodnoty 23,6 % v roku 2004 na 14,5 % v roku 2011. Podiel detí narodených na území Slovenskej republiky, ktoré sa narodili ženám so základným vzdelaním bol v sledovanom období relatívne stabilizovaný a pohyboval sa v rozmedzí 21-19 %.

Tab.2 Vzdelanie otca a matky pri pôrode dieťaťa v zahraničí v období 2004-2011

Vzdelanie otca	Vzdelanie matky				
	základné	stredné bez maturity	stredné s maturitou	vysokoškolské	spolu
základné	41	15	10	1	67
stredné bez maturity	2	279	199	35	515
stredné s maturitou	9	207	13767	828	14811
vysokoškolské	1	25	666	2178	2870
neuvedené	94	467	6887	1146	8594
spolu	147	993	21529	4188	26857

Tab.3 Vzdelanie otca a matky pri pôrode dieťaťa na Slovensku v období 2004-2011

Vzdelanie otca	Vzdelanie matky				
	základné	stredné bez maturity	stredné s maturitou	vysokoškolské	spolu
základné	25795	3316	1530	154	30795
stredné bez maturity	5650	34624	44503	6584	91361
stredné s maturitou	1688	17384	73595	27421	120088
vysokoškolské	105	1437	18955	48151	68648
neuvedené	53868	24868	31195	8874	118805
spolu	87106	81629	169778	91184	429697

Štruktúra pôrodov detí, ktoré sa narodili ženám s trvalým pobytom na Slovensku, či už v zahraničí alebo na území Slovenskej republiky, v kombinácii s najvyšším dosiahnutým

vzdelaním matky a otca v čase pôrodu dieťaťa, dokazuje, že najvyšší počet pôrodov počas celého sledovaného obdobia (2004-2011) sa realizoval u partnerov s rovnakým vzdelaním⁶ (tab. 2 a 3).

1.7 Národnosť matky a otca

Zaujímavým zistením je skutočnosť, že v štruktúre živonarodených detí, ktoré sa narodili v zahraničí ženám s trvalým pobytom na Slovensku, z hľadiska národností oboch rodičov, s absolútnou prevahou dominujú pôrody, pri ktorých mala matka aj otec slovenskú národnosť (tab.4).

Tab.4 Národnosť matky a otca pri narodení dieťaťa v období 2004-2011*

Národnosť matky	Národnosť otca															Spolu
	Bulharská	Česká	Grécka	Maďarská	Moravská	Nemecká	Poľská	Rakúska	Rumunská	Ruská	Sliezska	Slovenská	Ukrajinská	Vietnamská	Ostatná a nezistená	
Česká		1										5			1	11
Maďarská												1			2	5
Nemecká												1				1
Poľská															2	2
Rakúska															1	1
Slovenská	11	1834	3	40	1	52	101	457	9	7	1	10999	13	5	4238	26826
Sliezska								1								1
Vietnamská																0
Ostatná a nezistená		1						2				2			1	10
Spolu	11	1836	3	40	1	52	101	460	9	7	1	11008	13	5	4242	26857

*údaje za rok 2012 neboli k dispozícii

Osobitná matrika zaevidovala od roku 2004 do roku 2011 celkom 10999 takýchto udalostí, čo v relatívnom vyjadrení predstavuje 41 % všetkých pôrodov detí v zahraničí v sledovanom období. Je ťažké, resp. takmer nemožné zistiť, či obaja partneri – matka aj otec sa

⁶Do úvahy neboli vzaté údaje o neuvedenom vzdelaní na strane otca dieťaťa.

spoznali až v zahraničí, resp. do zahraničia vycestovali zo Slovenska spolu a mali už pred tým vybudovaný partnerský vzťah. Je však prirodzené, že v cudzom prostredí s inou kultúrou si človek aktívne hľadá „blízkeho“, ktorý pochádza z rovnakého prostredia.

Ak vynecháme ostatnú a nezistenú a aj neuvedenú národnosť na strane otca dieťaťa narodeného v zahraničí, druhou najpočetnejšou skupinou pôrodov detí v zahraničí, sú pôrody Sloveniek s partnerom českej národnosti (takmer 7 % z celkového počtu živonarodených v zahraničí v sledovanom období 2004-2011). Relatívne početnými boli aj počty živonarodených detí matkám slovenskej národnosti a otcom nemeckej a rakúskej národnosti.

1.8 Okres trvalého pobytu matky

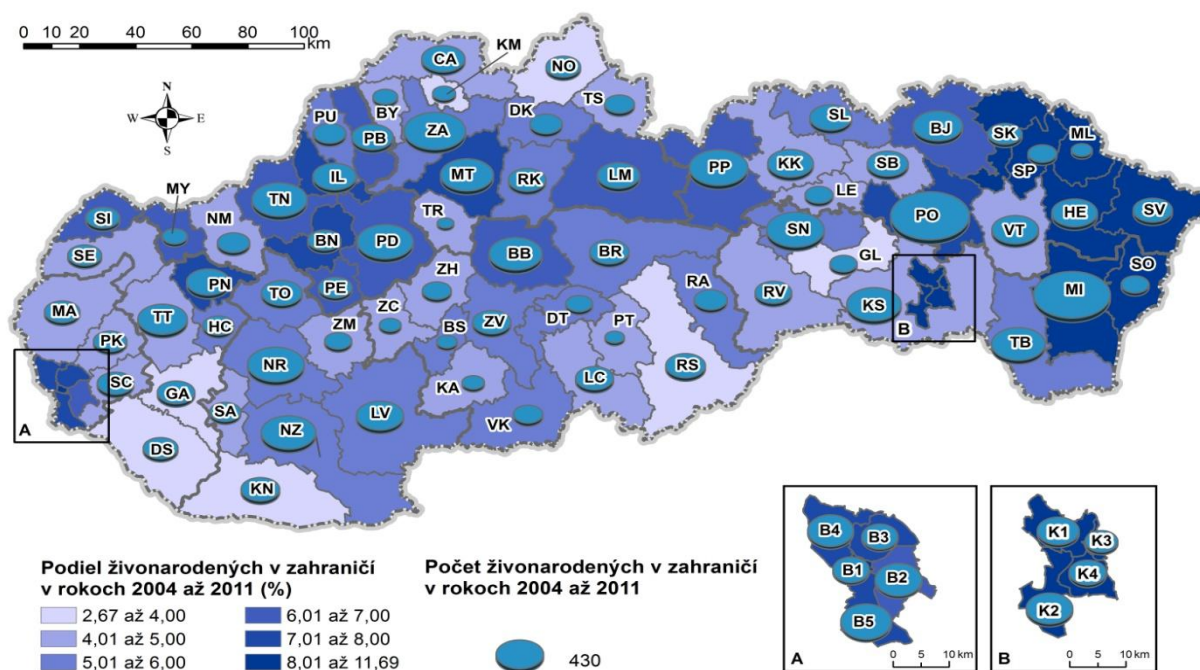
Zaujímavé výsledky nám poskytuje analýza živonarodených detí v zahraničí podľa okresu trvalého pobytu matky v SR⁷. Pri analýze sme vychádzali z predpokladu, že dieťa narodené v zahraničí žene s trvalým pobytom v SR, bolo prihlásené na trvalý pobyt v SR v mieste trvalého pobytu jeho matky.

Z celkového počtu 26857 živonarodených detí evidovaných osobitnou matrikou, ktoré sa v období rokov 2004-2011 narodili v zahraničí, sa najviac narodilo ženám pochádzajúcich z východného Slovenska - z okresov Prešov (1190 živonarodených detí) a Michalovce (1126 živonarodených detí). Ďalšími v poradí boli okresy Bratislava V, v ktorom bolo v sledovanom období prihlásených na trvalý pobyt 746 detí narodených v zahraničí a okres Žilina s počtom 716 narodených detí. Viac ako 600 detí, ktoré sa narodili v období 2004-2011 v zahraničí, bolo prihlásených na trvalý pobyt v SR v okresoch: Poprad (653 živonarodených), Bratislava II (637 živonarodených), Košice II (635 živonarodených), Spišská Nová Ves (630 živonarodených), Nitra (610 živonarodených), Bratislava IV (608 živonarodených) a Prievidza (602 živonarodených). Naopak najmenej takýchto detí bolo prihlásených na trvalý pobyt v okrese Turčianske Teplice (51 živonarodených) a Poltár (71 živonarodených). Menej ako 100 detí narodených v zahraničí bolo prihlásených na trvalý pobyt v SR ďalej v okresoch Banská Štiavnica (80 živonarodených), Medzilaborce 82 živonarodených), Žarnovica (88 živonarodených) a Krupina (94 živonarodených). Presne 100 detí narodených v zahraničí bolo v období 2004-2011 prihlásených na trvalý pobyt v okrese Kysucké Nové Mesto.

⁷Podľa § 3 zákona č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky, je miestom trvalého pobytu dieťaťa v čase jeho narodenia miesto trvalého pobytu jeho matky.

V sledovanom období boli na úrovni okresov čo sa týka podielu živonarodených detí v zahraničí a následne prihlásených na trvalý pobyt v SR, na celkovom počte živonarodených detí v danom okrese, významné regionálne diferencie, (mapa 1). Na východe Slovenska môžeme pozorovať výrazný geografický útvar, tvorený skupinou 7 okresov. Ide o okresy: Svidník, Stropkov, Medzilaborce, Humenné, Snina, Sobrance a Michalovce. Uvedené okresy mali v sledovanom období 2004-2011 najvyšší podiel živonarodených v zahraničí na celkovom počte živonarodených v okrese. Ten sa pohyboval v rozmedzí 8-11,7%. K tejto skupine okresov môžeme priradiť aj všetky štyri okresy na území mesta Košice, ďalej okres Bratislava I a okres Ilava, v ktorých podiel živonarodených v zahraničí dosiahol podobne vysoké hodnoty.

Mapa 1 Živonarodení v zahraničí podľa okresu trvalého pobytu matky v SR, 2004-2011 (podiel z celkového počtu živonarodených v okrese)

Z geografického pohľadu sa ukazuje pomerne zaujímavý súvislý útvar okresov Horného a Stredného Považia a Hornej Nitry, v ktorých podiel živonarodených v zahraničí na celkovom počte živonarodených dosahoval v období 2004-2011 pomerne významné hodnoty (6-8%). Ide o okresy Považská Bystrica, Ilava, Trenčín, Bánovce nad Bebravou, Prievidza a Partizánske. K okresom s významným podielom živonarodených detí v zahraničí patria zároveň aj tri okresy hlavného mesta Bratislavy - Bratislava V (7,6 %), Bratislava IV (7,5 %) a Bratislava III (7,2 %), ďalej okresy Skalica (6,1 %), Myjava (6,6 %) a Piešťany (7,8 %), Martin (7,1 %), Banská Bystrica

(6,8 %), Liptovský Mikuláš (6,1 %) a Poprad (6,7 %). V Nitrianskom regióne, na území okresov Topoľčany, Nitra, Nové Zámky a Levice sa podiel živonarodených detí v zahraničí pohyboval medzi 5-6 %. Keď k týmto okresom priradíme aj okres Hlohovec z Trnavského kraja a okresy Brezno, Detva, Zvolen, Banská Štiavnica a Veľký Krtíš v Banskobystrickom kraji, v ktorých sa podiel živonarodených detí v zahraničí pohyboval v rovnakom intervale, dostaneme ďalší jednotný regionálny celok okresov. Okresy s podielom živonarodených v zahraničí nižším ako 5 %, vytvorili z geografického aspektu v sledovanom období na území SR viacero menších súvislých celkov. Na západnom Slovensku to boli okresy Senica, Malacky, Pezinok a Senec. Na strednom Slovensku Turčianske Teplice, Žiar nad Hronom, Žarnovica a Zlaté Moravce, ďalej okresy Poltár a Lučenec. Na východe krajiny v Košickom kraji okresy Rožňava, Košice vidiek a Vranov nad Topľou, v Prešovskom kraji Kežmarok, Levoča a Sabinov. K nim možno ešte priradiť aj okresy na severe Slovenska Čadca, Bytča a Tvrdošín. Menej ako 4 % dosiahol podiel živonarodených detí v zahraničí na celkovom podiele živonarodených v okresoch južného Slovenska Galanta, Dunajská Streda a Komárno, Rimavská Sobota, ďalej v okresoch Kysucké Nové Mesto, Námestovo a nakoniec v okrese Gelnica.

2 VPLYV ŽIVONARODENÝCH DETÍ V ZAHRANIČÍ NA VÝVOJ VYBRANÝCH DEMOGRAFICKÝCH UKAZOVATEĽOV SLOVENSKA

Tab. 5 Vývoj vybraných demografických ukazovateľov

Ukazovateľ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Úhrnná plodnosť	1,242	1,254	1,240	1,252	1,321	1,412	1,400	1,449	1,465
Úhrnná plodnosť - upravená*	1,208	1,213	1,184	1,188	1,242	1,305	1,297	1,317	1,339
Úhrnná plodnosť - upravená**	1,210	1,216	1,188	1,192	1,247	1,312	1,304	1,326	1,347
Čistá miera reprodukcie	0,594	0,601	0,596	0,602	0,637	0,676	0,683	0,699	0,641
Čistá miera reprodukcie bez detí v zahr.	0,578	0,581	0,572	0,572	0,599	0,625	0,634	0,636	0,581
Hrubá miera reprodukcie	0,602	0,608	0,601	0,607	0,641	0,685	0,679	0,703	0,710
Hrubá miera reprodukcie bez detí v zahr.	0,586	0,588	0,574	0,576	0,602	0,633	0,629	0,639	0,649
Počet prisťahovaných	4 460	5 276	5 589	8 624	8 765	6 346	5 272	4 829	5 419
Počet prisťahovaných- upravení***	4 867	5 775	6 275	9 408	9 732	7 668	6 534	6 422	6 923
Migračné saldo	2 874	3 403	3 854	6 793	7 060	4 367	3 383	2 966	3 416
Migračné saldo- upravené***	3 281	3 902	4 540	7 577	8 027	5 689	4 645	4 559	4 920

* Pri výpočte mier plodnosti sa použili len tie deti, ktoré sa narodili na Slovensku (bez detí narodených v zahraničí) a to všetkým ženám s trvalým pobytom na Slovensku.

** Miery plodnosti vypočítané z údajov pre deti narodené na Slovensku a zo súboru žien s trvalým pobytom na Slovensku očisteným o ženy rodiace v danom roku v zahraničí.

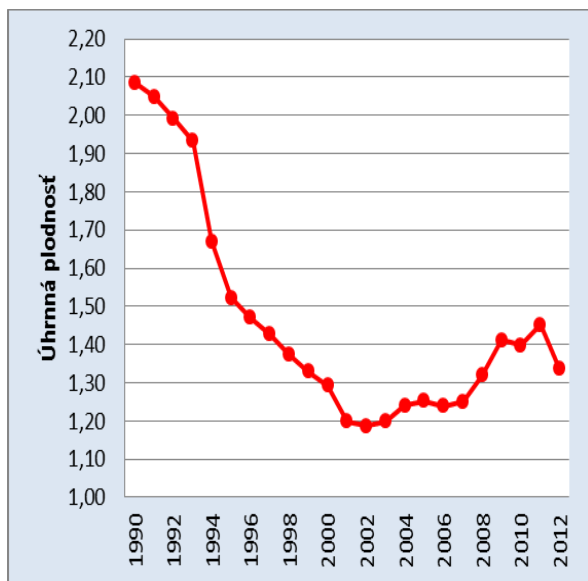
*** K osobám prisťahovaným zo zahraničia bola pripočítaná časť detí narodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku podľa stavu zistenom v roku 2012.

2.1 Úhrnná plodnosť

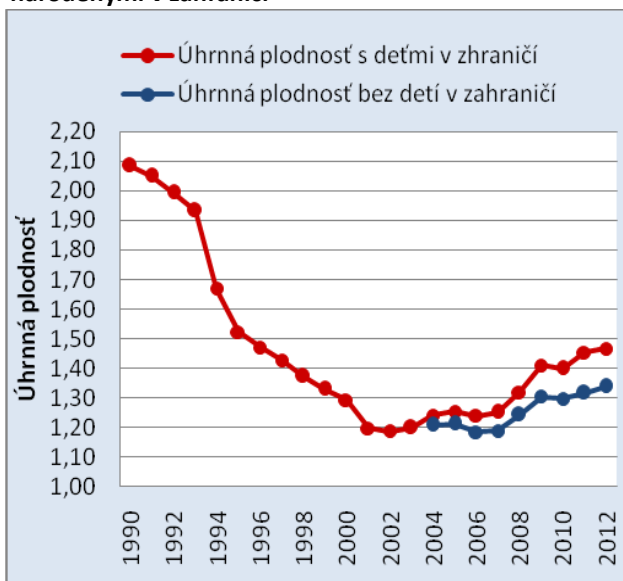
Úhrnná plodnosť je najčastejším a v súčasnosti aj univerzálnym ukazovateľom stavu a vývoja plodnosti⁸. Úroveň plodnosti je na Slovensku dlhodobo pod hranicou jednoduchej reprodukcie (2,1 dieťaťa na ženu), čo znamená, že obmena generácii nie je zabezpečená v plnej miere. V roku 2002 dosiahla úhrnná plodnosť na Slovensku svoje historické minimum - 1,18 dieťaťa na ženu (graf 18). Z uvedeného grafu je zrejmé, že po pomerne dlhom čase, kedy plodnosť na Slovensku klesala, sa jej úroveň od roku 2004 začala vyvíjať pozitívnym smerom. Počet evidovaných živonarodených detí na Slovensku čiastočne rástol aj vďaka tomu, že sa pri štatistickom spracovávaní údajov o narodených od uvedeného roku 2004, pripočítavali k živonarodeným deťom na Slovensku aj deti narodené v zahraničí ženám s trvalým pobytom v SR.

⁸ Vyjadruje priemerný počet detí pripadajúcich na jednu ženu počas celého reprodukčného obdobia

Graf 18 Vývoj úhrnnej plodnosti na Slovensku

Graf 19 Vývoj úhrnnej plodnosti „s“ a „bez“ detí narodenými v zahraničí

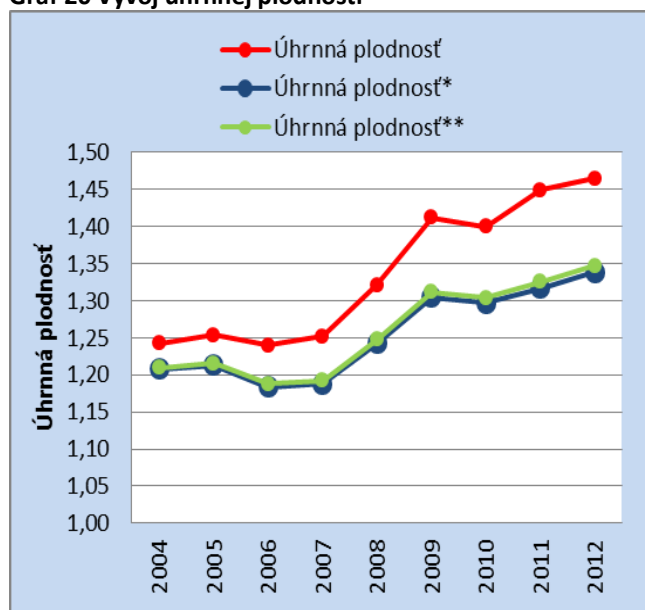
Až do roku 2007 sme pozorovali len veľmi mierny nárast intenzity plodnosti a priemerný počet detí na jednu ženu v reprodukčnom roku stagnoval zhruba na úrovni 1,25. V roku 2008 sa prejavil predpokladaný a dlho očakávaný nárast úhrnnej plodnosti, keď dosiahla hodnotu 1,32. Od roku 2009 je úhrnná plodnosť nad hranicou veľmi nízkej plodnosti (Billari, Kohler, Ortega, 2002). Optimisticky sa vyvíjajúci trend však narušila hospodárska kríza, ktorej dôsledky s najväčšou pravdepodobnosťou ovplyvnili realizáciu reprodukčných plánov obyvateľstva, čoho výsledkom bolo opätovné zníženie úhrnnej plodnosti v roku 2010. V nasledujúcom roku 2011 sa úhrnná plodnosť zvýšila na 1,45, z čoho usudzujeme, že proces rekuperácie (doháňanie odložených pôrodov) postupne prevýšil negatívne vplyvy (Potančoková, 2012).

V roku 2012 úhrnná plodnosť na Slovensku klesla na 1,34. Zlom vo vývoji plodnosti medzi rokmi 2011 a 2012 je výsledkom zmeny v metodike, evidencii a následnom spracovaní údajov o počte narodených na Slovensku.

Nakoľko sa ukázalo, že pôvodné spracovanie štatistiky narodených v SR, pri ktorom sa do narodených započítavali aj deti narodené v zahraničí matkám s trvalým pobytom v SR, nie je celkom v súlade so zákonom o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky (Zákon NR SR č. 253/1998 Z. z.), podľa ktorého je začiatok trvalého pobytu dieťaťa narodeného v zahraničí deň jeho prihlásenia v ohlasovni, Štatistický úrad od roku 2012 zaviedol a prijal novú metodiku spracovania pôrodnosti. Podľa nej sa deti

narodené v zahraničí nebudú započítavať k narodeným na Slovensku, ale do počtu obyvateľov Slovenska ako prisťahovaní, ale iba v prípade, že sa prihlásia na trvalý pobyt v SR. Táto zmena metodického spracovania narodených zásadným spôsobom trend vývoja plodnosti na Slovensku neovplyvňuje. Ako vidieť z grafu 19, vývoj plodnosti by podľa pôvodnej metodiky v roku 2012 pokračoval v pozitívne sa vyvíjajúcom trende a hodnota úhrnnej plodnosti by dosiahla úroveň akú mala približne v polovici 90. rokov minulého storočia (1,46 dieťaťa na jednu ženu v reprodukčnom veku). Vývoj plodnosti v kontexte novoprijatej metodiky, t.j. bez detí, ktoré sa narodili v zahraničí, kopíruje trend vývoja plodnosti, kde sú zahrnuté aj tieto deti. Ak by sa už v roku 2004 do narodených v SR nezarátavali aj detí narodené mimo územie SR, plodnosť by bola na úrovni 1,21 a jej nasledujúci vývoj v období do roku 2011, by bol identický ako v prípade vykazovanej úhrnnej plodnosti za SR, pochopiteľne s nižšími hodnotami. V roku 2011 by dosiahla hodnotu 1,32, čo je v porovnaní s vykazovanou hodnotou úhrnnej plodnosti 1,45 pokles o 0,14, resp. o 9 %. Dá sa konštatovať, že rozdiel

Graf 20 Vývoj úhrnnej plodnosti

* Pri výpočte mier plodnosti sa použili len tie deti, ktoré sa narodili na Slovensku (bez detí narodených v zahraničí), a to všetkým ženám s trvalým pobytom na Slovensku.

** Miery plodnosti vypočítané z údajov pre deti narodené na Slovensku a zo súboru žien s trvalým pobytom na Slovensku očisteným o ženy rodiace v danom roku v zahraničí.

Pri podrobnejšej analýze vývoja úhrnnej plodnosti sme porovnali vývoj úhrnnej plodnosti všetkých detí narodených matkám s trvalým pobytom v SR, vývoj úhrnnej plodnosti bez detí, ktoré sa narodili v zahraničí a nakoniec úhrnnej plodnosti bez detí narodených v zahraničí, pričom sme tento ukazovateľ ešte očistili o ženy s trvalým pobytom v SR, ktoré

v danom roku rodili v zahraničí. Rozdiel hodnôt medzi úhrnnou plodnosťou a úhrnnou plodnosťou, pri ktorej sme brali do úvahy iba deti narodené na Slovensku, je evidentný (graf 20), pričom od roku 2009 sa zvyšuje. K zvyšovaniu rozdielu hodnôt medzi uvedenými dvoma ukazovateľmi významnou mierou prispel predovšetkým zvyšujúci sa počet detí, ktoré sa v sledovanom období 2004-2012 narodili v zahraničí matkám s trvalým pobytom v SR a pri štatistickom spracovaní boli zahrnuté do narodených v SR. Obzvlášť od roku 2009 evidujeme výrazný nárast počtu živonarodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom v SR. V období 2009-2012 vzrástol počet živonarodených detí v zahraničí v priemere 3,5 násobne v porovnaní s rokom 2004. Úhrnná plodnosť bez detí narodených v zahraničí očistená aj od vplyvu žien, ktoré rodili v danom roku v zahraničí sa iba s minimálnymi rozdielmi v hodnotách jej úrovne odlišuje od vývoja plodnosti, pri ktorej sme ukazovateľ od vplyvu žien neočistili. V jednotlivých rokoch sledovaného obdobia 2004-2012 boli hodnoty takto počítanej úhrnnej plodnosti iba zanedbateľne nižšie oproti úhrnnej plodnosti pri výpočte, ktorej sme nezasahovali do počtu žien v reprodukčnom veku.

Napriek tomu, že trend vývoja plodnosti s deťmi narodenými v zahraničí a plodnosti bez detí narodenými v zahraničí je podobný, je namieste vysloviť odporúčanie, aby pri poskytovaní dát bolo jasne deklarované vysvetlenie, že zlom v časovom rade vykazovanej úhrnnej plodnosti za Slovensko, ktorý vznikol medzi rokmi 2011 a 2012 je spôsobený zmenou v metodike spracovania narodených zo strany ŠÚSR.

2.2 Hrubá a čistá miera reprodukcie

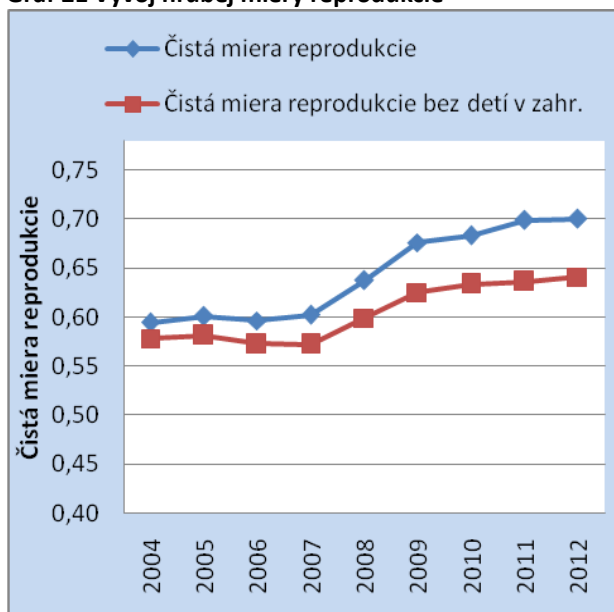
Ukazovatele hrubá⁹ a čistá¹⁰ miera reprodukcie umožňujú merať a charakterizovať stav obnovy populácie. Na základe dlhodobého vývoja spomínaných ukazovateľov, môžeme konštatovať, že Slovensko je už viac ako 20 rokov pod hranicou jednoduchej reprodukcie

⁹ Hrubá miera reprodukcie vyjadruje priemerný počet živonarodených dievčat, ktoré by sa narodili jednej žene počas celého reprodukčného obdobia, pri zachovaní úrovne plodnosti sledovaného obdobia a za predpokladu nulovej úmrtnosti.

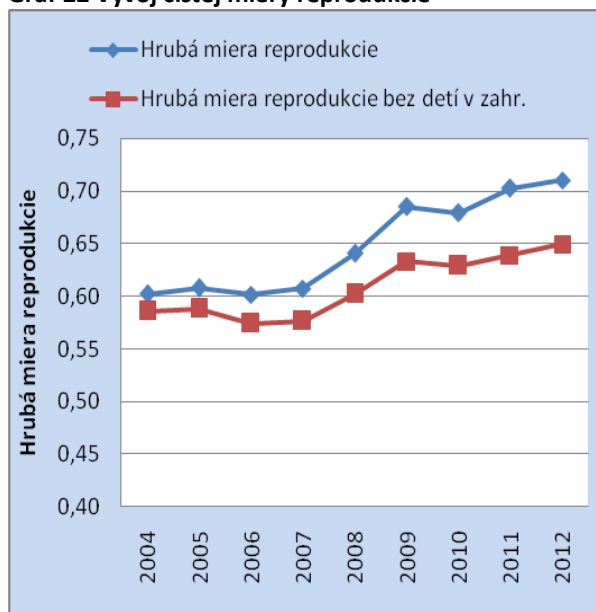
¹⁰ Čistá miera reprodukcie vyjadruje počet dievčat, ktoré by sa v priemere narodili jednej žene počas jej reprodukčného obdobia a dožili by sa veku matky v čase pôrodu pri nezmenenej plodnosti a nezmenenej úmrtnosti. Ak je ČMR=1 jedná sa o jednoduchú reprodukciu – každá žena by nahradila samu seba dcérou, ak je ČMR >1 jedná sa o rozšírenú reprodukciu, kedy by každá žena porodila viac ako jedno dievča, ak je ČMR <1 jedná sa o zúženú reprodukciu, kedy by žena nedokázala nahradiť samu seba.

a v súčasnosti je pre Slovenskú republiku charakteristická tzv. zúžená reprodukcia, kedy žena v rámci vlastnej reprodukcie nedokáže nahradiť samu seba dcérou.

Graf 21 Vývoj hrubej miery reprodukcie

Graf 22 Vývoj čistej miery reprodukcie

Vývoj hrubej aj čistej miery reprodukcie v sledovanom období prebiehal v dvoch etapách. V prvej etape, v období 2004-2007 sa hodnoty hrubej miery reprodukcie prakticky nemenili a pohybovali sa veľmi tesne nad úrovňou 0,6. Podobne sa vyvíjala aj čistá miera reprodukcie, ktorá spresňuje hrubú mieru reprodukcie, keďže zohľadňuje úmrtnosť žien, pred tým ako dosiahnu reprodukčný vek. Hodnoty čistej miery reprodukcie sa v spomínanom období 2004-2012 udržiavali tesne pod, resp. dosiahli úroveň 0,6. V druhej etape, od roku 2008 bolo možné vo vývoji hrubej miery reprodukcie sledovať jej relatívne intenzívnejší nárast s jednorazovým prerušením v roku 2010. Do konca sledovaného obdobia vzrástla hrubá miera reprodukcie na hodnotu 0,7. Vo vývoji čistej miery reprodukcie po roku 2008, bolo možné pozorovať jej kontinuálny nárast bez prerušenia, pričom medzi rokmi 2008 a 2009 bol tento nárast intenzívnejší a ku koncu sledovaného obdobia sa zmenil. V roku 2011 bola úroveň čistej miery reprodukcie na Slovensku iba tesne pod hodnotou 0,7.

Ak by sme pri výpočte oboch ukazovateľov (hrubej a čistej miery reprodukcie) brali do úvahy iba deti- dievčatá, ktoré sa narodili v sledovanom období na území Slovenskej republiky a vylúčili tie, ktoré sa narodili mimo územia SR, dosiahnuté hodnoty hrubej a čistej miery reprodukcie by boli evidentne nižšie, ako doposiaľ vykazované. Zvlášť ku koncu sledovaného

obdobia, od roku 2009, sú rozdiely doteraz publikovaných hodnôt oboch mier reprodukcie, počítaných štandardným spôsobom a takto upravených mier reprodukcie výrazné. Kým v roku 2004 bola hodnota hrubej miery reprodukcie, kde sme brali do úvahy iba dievčatá narodené na Slovensku nižšia o 0,02, resp. o 2,7 % v porovnaní s hodnotou hrubej miery reprodukcie počítanou klasickým spôsobom, bez akýchkoľvek korekcií, v roku 2011 rozdiel ich hodnôt vzrástol trojnásobne. V roku 2004 bola hodnota upravenej čistej miery reprodukcie nižšia o 0,01, t.j. 2,2 % ako hodnota vykazovanej čistej miery reprodukcie. Do roku 2011 uvedený rozdiel hodnôt oboch ukazovateľov vzrástol na 0,06, čo v relatívnom vyjadrení predstavuje 8,5 %.

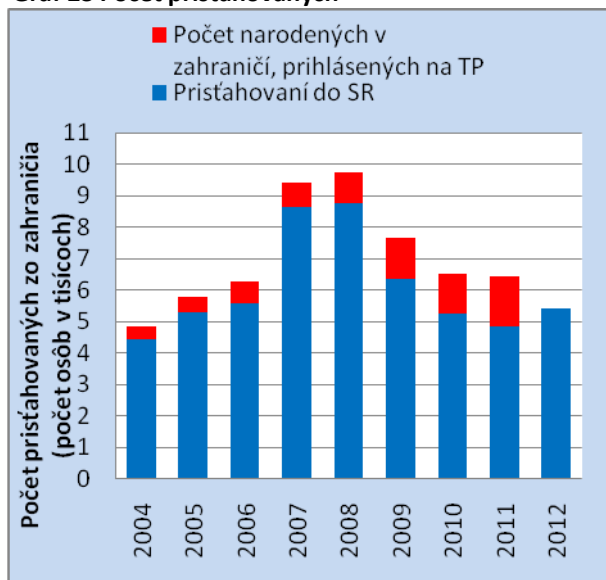
Iný pohľad na vývoj hrubej a čistej miery reprodukcie nám poskytuje ich porovnanie s upravenou hrubou a čistou mierou reprodukcie, kde sme zohľadnili a pri výpočte brali do úvahy nielen dievčatá narodené na Slovensku, ale pokúsili sme sa eliminovať aj vplyv žien, ktoré v čase pôrodu boli mimo územia SR, napriek tomu, že mali trvalý pobyt na území Slovenskej republiky. V prípade takto upravenej hrubej miery reprodukcie jej hodnoty boli na začiatku sledovaného obdobia – v rokoch 2004 a 2005 evidentne vyššie ako vykazovaná hrubá miera reprodukcie (graf 20). V nasledujúcich piatich rokoch (2006-2010) sa jej hodnoty prakticky neodlišovali od hodnôt štandardne počítanej hrubej miery reprodukcie. Iba v poslednom roku sledovaného obdobia (2011) došlo k výraznejšiemu poklesu jej hodnoty pod úroveň doteraz vykazovanej hrubej miery reprodukcie, čo bolo spôsobené významným nárastom počtu živonarodených detí v zahraničí v roku 2011. Z uvedených zistení môžeme konštatovať, že hrubá miera reprodukcie, pri výpočte ktorej sme vylúčili nielen deti narodené v zahraničí, ale aj ženy, ktorým sa deti narodili v cudzine, sa svojimi dosiahnutými hodnotami viac približuje hrubej miere reprodukcie počítanej štandardným spôsobom, ako hrubá miera reprodukcie, kde sme uvažovali iba s vylúčením detí narodených v zahraničí a populáciu žien sme ponechali bezo zmeny.

Čistá miera reprodukcie, pri ktorej sme sa snažili eliminovať vplyv narodených v zahraničí, ako aj vplyv žien, ktoré rodili mimo územie SR (graf 21), vykazovala v sledovanom období hodnoty veľmi podobné až totožné čistej miere reprodukcie, pri ktorej sme z populácie živonarodených vylúčili deti narodené v zahraničí, ale populáciu žien sme neupravovali.

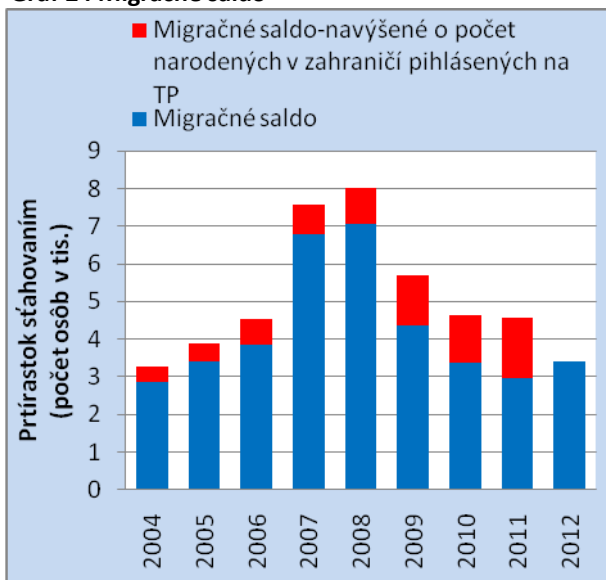
2.3 Migrácia

Pomerne významným sa ukazuje vplyv živonarodených v zahraničí na vývoj migrácie na Slovensku. V súlade s prijatím novej metodiky spracovania pôrodnosti, sa takto narodené deti od roku 2012 už nebudú štatisticky spracovávať ako narodení v SR, ale budú sa zahŕňať do počtu obyvateľov ako prisťahovaní, ak sa prihlásia na trvalý pobyt v SR. Vzhľadom na neustále rastúci počet detí narodených v zahraničí, ktorý od roku 2004 sledujeme, je predpoklad, že po prijatí spomínanej zmeny v metodickom spracovávaní údajov o narodených v zahraničí, sa bude po roku 2011 zvyšovať aj počet prisťahovaných na Slovensko. Tento fakt bude mať vplyv nielen na migračné saldo, ale aj na štruktúru celkového prírustku obyvateľov na Slovensku.

Graf 23 Počet prisťahovaných*

Graf 24 Migračné saldo*

*K osobám prisťahovaným zo zahraničia bola pripočítaná časť detí narodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku podľa stavu zistenom v roku 2012.

V roku 2004 sa na Slovensko prisťahovalo 4460 osôb. Počet prisťahovaných kontinuálne narastal až do roku 2008, v ktorom dosiahol najvyššiu hodnotu v celom sledovanom období (2004-2012). V uvedenom roku sa na Slovensko prisťahovalo 8765 osôb. Po roku 2008 nastal vo vývoji prisťahovaných na Slovensko obrat – ich počet začal pomerne dynamicky klesať až na 4829 osôb v roku 2011. V roku 2012 počet prisťahovaných zo zahraničia do SR opäť vzrástol, keď dosiahol 5419 osôb. Na zvýšení počtu evidovaných prisťahovaných zo zahraničia do SR v roku 2012 sa výraznou mierou podieľali deti narodené v zahraničí, ktoré boli prihlásené na trvalý pobyt v SR. Z celkového počtu 5373 živonarodených v zahraničí v roku

2012 bolo reálne na trvalý pobyt v SR prihlásených 28 %, . To znamená, že z celkového počtu prisťahovaných do SR v roku 2012 tvorili viac ako štvrtinu takto narodené deti.

Nakoľko v období 2004-2011, kedy sa deti narodené v zahraničí evidovali a vykazovali ako narodení v SR, presný počet živonarodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom v SR a následne aj prihlásených na trvalý pobyt v SR, nie je možné určiť presne. Predpokladáme však, že tak ako v roku 2012, iba časť narodených detí v zahraničí v období 2004-2011 evidovaných v osobitnej matrike, bola aj reálne prihlásená na trvalý pobyt na Slovensku. V dôsledku toho mohlo pravdepodobne dôjsť k duálnemu započítaniu určitej časti detí narodených v zahraničí do stavu obyvateľstva SR, jednak ako narodení v SR a jednak ako prisťahovaní zo zahraničia do SR. Podľa stavu z roku 2012, kedy sa na trvalý pobyt v SR prihlásilo 28 % z celkového počtu detí narodených v zahraničí, vieme spätne odhadnúť približný počet detí narodených v zahraničí, ktoré sa prihlásili na trvalý pobyt v SR v období 2004-2011 (graf 23). Na základe tohto predpokladu môžeme konštatovať, že počet prisťahovaných zo zahraničia do SR, by v roku 2004 dosiahol 4867 osôb oproti vykazovaným 4460. S rastúcim počtom narodených v zahraničí v období 2004-2011, sa zvyšoval aj ich počet, ktoré boli prihlásené na trvalý pobyt v SR. V roku 2008 sa predpokladaný počet detí, ktoré sa narodili v zahraničí a boli prihlásené na trvalý pobyt v SR priblížil k tisícke osôb, čím by počet prisťahovaných do SR vzrástol na 9732 osôb. Od roku 2009 predpokladaný počet detí, ktoré sa narodili v zahraničí a boli prihlásené na trvalý pobyt v SR prekročil hranicu jednej tisícky osôb. V roku 2011 dosiahol dokonca 1,5 tisíc. To znamená, že ak by sa tieto deti podľa novej metodiky spracovania údajov o narodených v zahraničí, pripočítali k prisťahovaným do SR v roku 2011, ich počet by dosiahol 6422 oproti vykazovaným 4829.

Ešte výraznejšie vidieť vplyv narodených detí v zahraničí, ktoré sa prihlásili na trvalý pobyt v SR na migračné saldo. V roku 2004 vďaka prírastku z migrácie vzrástol počet obyvateľov Slovenska o 2874 osôb. Do roku 2008 prírastok z migrácie vzrástol viac ako 2,5 násobne. V nasledujúcom období 2009-2011 migračné saldo vykazovalo klesajúcu tendenciu až na hodnotu 2966 osôb v roku 2011. V roku 2012 nastala vo vývoji migračného salda pozitívna zmena - migračné saldo opäťovne vzrástlo. V uvedenom roku Slovenská republika získala z prírastku z migrácie celkom 3416 osôb a ako bolo vyššie spomenuté, významný vplyv na zvýšení migračného salda v roku 2012 mali deti narodené v zahraničí, ktoré sa v tom roku prihlásili na trvalý pobyt v SR a boli už započítané k prisťahovaným zo zahraničia. Podiel, ktorý

na migračnom salde tvorili deti narodené v zahraničí a prihlásené v roku 2012 na trvalý pobyt v SR, dosahoval až 44 % celkového migračného zisku.

Za predpokladu, že by v sledovanom období 2004-2011 boli deti narodené v zahraničí evidované v osobitnej matrike započítané podľa novoprijatej metodiky do prisťahovaných zo zahraničia, migračné saldo by vykazovalo výrazne vyššie hodnoty. Na základe údajov o počte živonarodených v zahraničí prihlásených na trvalý pobyt v SR v roku 2012, môžeme odhadnúť predpokladanú výšku migračného salda navýšenú o tieto deti (graf 24). V roku 2004 by takýmto spôsobom dosiahol zisk z migrácie 3,3 tisíc osôb. Rast migračného salda by pokračoval aj v ďalších rokoch sledovaného obdobia, pričom maximálne hodnoty by migračné saldo dosiahlo v rokoch 2007 (7577 osôb) a 2008 (8027 osôb). Na základe vývoja prisťahovaných do SR a vývoja migračného prírastku v sledovanom období 2004-2012, s dôrazom na rok 2012, kedy oba ukazovatele vykazovali nárast aj vďaka vplyvu detí narodených v zahraničí a prihlásených na trvalý pobyt v SR, je predpoklad, že ich počet bude narastať aj v blízkej budúcnosti.

ZÁVER

Počet živonarodených detí v zahraničí, ktoré evidovala osobitná matrika, vykazoval v období 2004-2011 rastúcu tendenciu. V súčasnosti predstavuje podiel živonarodených detí v zahraničí viac ako 9 % z celkového počtu živonarodených na Slovensku. V sledovanom období ich počet narastal o viac ako 600 detí ročne. V populácii živonarodených detí v zahraničí majú významnú prevahu detí narodené ako prvé v poradí. Z hľadiska vekového rozloženia pôrodov je pre deti narodené v zahraničí, podobne ako u detí, ktoré sa rodia na Slovensku, charakteristický posun, resp. odkladanie rodenia detí prvého poradia do vyššieho veku matky. V období 2004-2011 sa priemerný vek žien s trvalým pobytom v SR pri prvom pôrode v zahraničí zvýšil z 28,9 na takmer 31 rokov, pričom ťažisko objemu prvých pôrodov pripadalo na vekovú skupinu 25-29 ročných a po roku 2009 už na vekovú skupinu 30-34 ročných žien. Medzi pôrodmi detí narodených v zahraničí matkám s trvalým pobytom na Slovensku dominujú pôrody vydatých žien, s tendenciou poklesu ich podielu predovšetkým v prospech slobodných žien. U žien, ktoré mali trvalý pobyt na Slovensku a porodili svoje dieťa v zahraničí, prevládali pôrody žien s úplným stredným vzdelaním, pričom v poslednej tretine sledovaného obdobia - od roku 2009, bolo možné pozorovať nárast takto narodených detí ženám s ukončeným vysokoškolským vzdelaním. Z hľadiska národností oboch rodičov pri narodení dieťaťa v zahraničí, s absolútnou prevahou dominujú pôrody, pri ktorých mala matka aj otec slovenskú národnosť. Najviac detí, ktoré sa narodili v zahraničí bolo následne prihlásených na trvalý pobyt v okresoch na východe Slovenska (Prešov, Michalovce).

Rastúci počet detí, ktoré sa rodia slovenským ženám v zahraničí a sú následne prihlásené na trvalý pobyt na Slovensku má vplyv na vývoj viacerých demografických ukazovateľov. Predovšetkým ide o ukazovatele plodnosti a migrácie. Do roku 2011 sa pri výpočte ukazovateľov plodnosti vychádzalo z údajov o narodených v SR, ku ktorým sa započítavali aj deti narodené mimo územia Slovenskej republiky, v prípade, že sa narodili žene s trvalým pobytom na Slovensku. Neustále sa zvyšujúce počty narodených detí v zahraničí, ženám s trvalým pobytom v SR, si vyžiadali zo strany Štatistického úradu SR prehodnotiť metodiku spracovania pôrodnosti. Na základe výkladu zákona NR SR č. 253/1998 Z.z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky, kde sa uvádza, že pre dieťa narodené v zahraničí, je začiatkom trvalého pobytu deň jeho prihlásenia

v ohlasovni, pristúpil ŠÚSR k zmene metodiky spracovania pôrodnosti a od roku 2012 sú do štatistiky narodených započítavané iba deti narodené na Slovensku. Nový spôsob evidencie narodených ukázal, že zásadným spôsobom nenaruší vývojový trend úhrnnej plodnosti na Slovensku, nakoľko vývoj úhrnnej plodnosti s deťmi narodenými v zahraničí a úhrnnej plodnosti bez týchto detí prebiehal veľmi podobne. Na druhej strane však spôsobí v časovom rade úhrnnej plodnosti pomerne výrazný „skok“ na prelome rokov 2011 a 2012, čo dokazujú aj výsledky tejto analýzy. Ako pozitívne možno hodnotiť vplyv detí narodených v zahraničí, ktoré sú prihlásené na trvalý pobyt v SR, na migračný prírastok obyvateľstva Slovenska. Zvýšený počet prisťahovaných detí do jedného roka, predstavoval v roku 2012 viac ako štvrtinu celkového migračného zisku SR. Táto skutočnosť bude mať vplyv nielen na výšku a vekovú štruktúru migračného salda, ale ovplyvní aj štruktúru celkového prírastku počtu obyvateľov na Slovensku.

Pre objektívne hodnotenie vývoja demografických procesov je nevyhnutné mať k dispozícii dlhší časový rad demografických ukazovateľov. Aby nedošlo k narušeniu kontinuity v hodnotení demografického vývoja na Slovensku, považujeme za potrebné, aby sa okrem novej metodiky a spracovania štatistických údajov o narodených v zahraničí aj naďalej zachoval pôvodný systém ich evidencie, ktorý by umožnil počítať demografické ukazovatele štandardným spôsobom ako do roku 2011. K tomu je potrebné zabezpečiť aj naďalej spracovanie údajov o počte narodených v zahraničí z osobitnej matriky. Takto získané údaje by sa použili na výpočet charakteristík po dobu najmenej 5 rokov (optimálne 10 rokov), kým nebude dostatočne dlhý časový rad ukazovateľov počítaný novou metodikou.

LITERATÚRA

- Bleha, B., Šprocha, B., Vaňo, B. 2013. *Prognóza populačného vývoja Slovenskej republiky do roku 2060*. Bratislava: INFOSTAT.
- Divinský, B. 2005. *Zahraničná migrácia v Slovenskej republike - Stav, trendy a spoločenské súvislosti* Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava.
- Divinský, B. 2005. *Zahraničná migrácia*, in Kollár, M. – Mesežnikov, G. (eds.) *Slovensko 2004: Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Inštitút pre verejné otázky, Bratislava, s. 873-894.
- Divinský, B. 2009. *Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004–2008)*, International Organization for Migration, Bratislava.
- Jurčová, D. 2008. *Sťahovanie obyvateľov Slovenskej republiky do zahraničia* (Štúdia), INFOSTAT, Bratislava.
- Jurčová D., Mészáros, J. (eds.) 2010. *Populačný vývoj v okresoch Slovenskej republiky 2009*. Bratislava: INFOSTAT.
- Jurčová, D. 2008. *Pracovné migrácie v Slovenskej republike*. Bratislava, INFOSTAT.
- Mihály, G., Divinský, B. 2011. *Nové trendy a prognóza pracovnej migrácie v Slovenskej republike do roku 2020 s výhľadom do roku 2050*. Bratislava, Trexima.
- Potančoková, M. 2009. Odkladanie materstva do vyššieho veku na Slovensku vo svetle štatistických a kvalitatívnych údajov. In: Bleha (ed.) *Populačný vývoj Slovenska na prelome tisícročí. Kontinuita či nová éra?* Geografika, Bratislava, s. 39-61.
- Šprocha, B., Vaňo, B. 2012. Analýza a prognóza reprodukčného správania populácie Slovenska. 1. časť: Plodnosť. In *Prognostické práce* Vol. 4, No 2, s. 95-120.
- Šprocha, B. 2013a. Odkladanie a rekuperácie generačnej plodnosti žien na Slovensku. In *Forum Statisticum Slovacum*, 1, s. 104-113.
- Šprocha, B. 2013b. Zmeny v reprodukčnom správaní obyvateľstva Slovenska po roku 1989 (charakteristika demografického vývoja na Slovensku). In Londák, M., Michálek, S. (a kol.): *20 rokov samostatnej Slovenskej republiky. Jedinečnosť a diskontinuita historického vývoja*. Bratislava: VEDA, s. 611-631.
- Šprocha, B., Vaňo, B., Bleha, B. 2013. *Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035*. Bratislava: INFOSTAT.
- ŠÚ SR 2011. *Štatistika zahraničného sťahovania v Slovenskej republike v roku 2011*. Bratislava.

ŠÚ SR 2011. *Zahraničné sťahovanie a cudzinci v Slovenskej republike v roku 2011*. Bratislava.

ŠÚ SR 2010. *Štatistika zahraničného sťahovania v Slovenskej republike v roku 2010*. Bratislava.

ŠÚ SR 2010. *Zahraničné sťahovanie a cudzinci v Slovenskej republike v roku 2010*. Bratislava.

Vaňo, B. (ed.) 2005. *Populačný vývoj v SR 2004*. Bratislava: INFOSTAT.

Vaňo, B. (ed.) 2007. *Populačný vývoj v SR 2006*. Bratislava: INFOSTAT.

Vaňo, B. (ed.) 2009. *Populačný vývoj v SR 2008*. Bratislava: INFOSTAT.

Vaňo, B. (ed.) 2012. *Populačný vývoj v SR 2011*. Bratislava: INFOSTAT.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č.154/1994 Z.z o matrikách.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 253/1998 Z.z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky.

Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 404/2011 Z.z. o pobyte cudzincov a zmene a doplnení niektorých zákonov.

Vydal: INFOSTAT
Inštitút informatiky a štatistiky,
Leškova 16
817 95 Bratislava 15

V edícii: Akty

Pod číslom: 1604/2013

Počet strán: 40

Počet výtlačkov: 50

ISBN: 978-80-89398-26-3

A1604/2013
